ఆంధ్ర సాహిత్య

పరిషత్పత్రిక

3వ సంపుటము.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్పత్రిక

సంపుటం:
సంచిక:

వృష చైత్ర వైశాఖములు

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక.

కాకినాడ.

రెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపఁబడును.

సంపుటము ౩౦. { వృష. చైత్ర—వైశాఖములు. } సంచిక ౧.

స్వవిషయము.

శ్రీ వృషనామసంవత్సరముతోఁ బరిషత్తునకు ముప్పదియవయేఁడు ప్రారంభమైనది. స్థాపించినది మొదలు నేఁటివఱకు నాంధ్రసాహిత్యమునకును గ్రాంథికాంధ్రభాషకును దనశక్తికొలఁది పాటుపడుచున్నది. ఆంధ్రభాషకమూల్యములగు ముద్రితాముద్రితగ్రంథములు పరిషద్భాండాగారమున సమకూర్పఁబడినవి. పెక్కుగ్రంథములు పరిషత్ప్రకటితములై విలసిల్లుచున్నవి. పరిషత్పుస్తకభాండాగారమను శీర్షికక్రిందఁ గార్యాలయమునందలి తాటియాకుగ్రంథములఁగల విశేషవిషయములు వివరింపఁబడుచున్నవి. భాషాభిమానులును, పండితులును దాళపత్రగ్రంథముల నితోధికముగఁ బరిశీలించి యాంధ్రవాఙ్మయసేవ యొనర్తురుగాక.

కడచిన విక్రమసంవత్సరమున సాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకసభాధ్యక్షులును, నిరంతరవాఙ్మయసేవాధురంధరులును, గ్రాంథికాంధ్రభాషాభిమానులునగు శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు దివంగతులైరి. వారి మరణమువలన సాహిత్యపరిషత్తునకును ఆంధ్రవాఙ్మయప్రపంచమునకును దీఱనిలోటు వాటిల్లినది. వ్యావహారిక భాషావాదులగు శ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారితో వాదోపవాదముల సలుపుచు గ్రాంథికాంధ్రమే భాషాభివృద్ధికి శ్రేయోదాయకమనియు, విద్యాలయములందట్టిభాషయే విద్యార్థులకు నేర్పవలయుననియు నిరూపించి,

తమధన్యజీవితమును వారువాఙ్మయసేవకై వినియోగించి కీర్తికాయులైరి. వారిజీవితము నాదర్శముగఁగైకొని భాషాభిమాను లాంధ్రభాషకుఁ దమజీవితముల ధారవోసి ధన్యులగుదురని యాశించుచున్నాము.

శ్రీ రామయ్యపంతులుగారి స్థానమున సాహిత్యపరిషత్కార్య నిర్వాహకవర్గమువారు బ్రహ్మశ్రీ సాహిత్యవిశారద కాశీభట్ట సుబ్బయ్య శాస్త్రిగారి నధ్యక్షులుగ నెన్నుకొనియున్నారు. వీ రాంధ్రులకుఁ జిరపరిచితులు. రామచరితము, సాహిత్యకల, శ్రావణవిజయము మున్నగు నాంధ్రగ్రంథముల రచించియున్నారు. వీరిని శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులు తమ యాస్థానపండితులుగఁ జేయుటయేగాక సుప్రసిద్ధ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటునిర్మాణకార్యమున సంపాదకులుగ నియమించిరి. విమర్శకాగ్రేసర బిరుదాంకితులు విఖ్యాతాంధ్రపండితులునగు కీ. శే. శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు వీరి యగ్రజులే. శ్రీసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారి యధ్యక్షతను బరిషత్కార్యములును, నిఘంటురచనాకార్యమును నితోఽధికాభివృద్ధి నందఁగలవని రూఢిగ వచింపఁగలము.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్కార్యాలయమునకుఁ బ్రత్యేకముగనొక భవనమును నిర్మించుటకై తీవ్రమగు ప్రయత్నములు సలుపఁబడుచున్నవి. ఉదారులగు భాషాభిమానుల ధనసహాయమున నది యచిరకాలమున నెఱవేఱఁగలదని పాఠకులకు విన్నవించుచున్నాము.

పరిషత్పత్త్రికయందు ముద్రితమగుచున్న మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి విరచితమగు సీతారామచరిత్రమునఁ బ్రథమాశ్వాసము ముగిసినది. అందు బాలకాండము పూర్తియగుటచే నాయాశ్వాసము నొక భాగముగఁదీయించి ప్రచురించియున్నాము. మిగిలినభాగములును త్వరలో ముద్రింపఁబడును. బద్దెన నీతిశాస్త్రముక్తావళి యను గ్రంథమునకుఁ బరిషద్భాండాగారమునను్న ప్రతికిని శ్రీయుత మానవిల్లి రామకృష్ణకవిగారును, కీ. శే. చెలికాని లచ్చారావుగారును బ్రకటించిన ప్రతులకును గేవలము పాఠభేదము లుండుటయేగాక పద్యములును, వాని

వరుసయు భిన్నములుగ నున్నవి. ఆయాప్రతులను పరిచూచి యాగ్రంథ ముద్రణమును ముందు సంచికలోఁ బ్రారంభింతుము.

ఈ శతాబ్దమున, పాశ్చాత్య భావప్రపంచ మల్లకల్లోలముగ నున్నది. దానిననుసరించియే మనదేశీయ వాఙ్మయములును నూతనమార్గములఁ ద్రొక్కుచున్నవి. కాని కేవలము పాశ్చాత్యరచనముల కనుకరణములగుటచే గ్రంథకర్తలు భాషాభివృద్ధి నొనర్పఁజాలకున్నారు. దేశకాలములు, ఆచారవ్యవహారములు, భారతదేశనాగరికత, ఆదర్శములను, సంఘమునకును దమకును గల పరస్పరసంబంధమును బాగుగఁ దెలిసికొని గ్రంథకర్తలు నూతనవాఙ్మయమును నిర్మింప యత్నింపవలసియున్నది. మఱియు నిప్పుడు ప్రకటింపఁబడుచున్న గ్రంథములలోఁ గొన్ని వ్యావహారికభాషయందు రచింపఁబడి సహృదయాహ్లాద మొనర్పుటలేదు. ఆయారచనల నొకసారి చూచినచో వ్యావహారికభాష వాఙ్మయరచనమున కెట్లుపకరింపదో స్పష్టముకాఁగలదు. దానికొక మార్గముగాని పద్ధతిగాని గన్పడుటలేదు. నియమరహితమై కవులిట్లు వేర్వేఱు మార్గముల నడచినచో భాష కపారమగు ననర్థమును గలుగఁజేసినవా రగుదురు. అందలి పదజాలము, శబ్దభావముల విశృంఖలత్వమును గ్రాంథికభాషపైనను, ప్రాచీనగ్రంథములపైనను వారికిఁగల యాగ్రహమును వ్యక్తపఱచుచున్నవిగాని భాషాభిమానమును సూచించుటలేదు. ఉత్తమరచనములఁ గవులుపయోగించెడి భాషయును సామాన్యజనుల వాడుకభాషయు నెప్పుడును భిన్నముగ నుండునని వీరుగ్రహింపవలసి యున్నది. భాష కావ్యరచనమున నప్రధాన మనువాదము గ్రాహ్యముగాదు. శబ్దార్థములకుఁగల యవినాభావసంబంధము మన ప్రాచీనులచే బాగుగ నిరూపింపఁబడినది. భాషకుఁదగిన భావములు, భావములకుఁదగిన భాషయు నుండినఁగాని యేకావ్యమును శోభింపఁజాలదు. కావ్యప్రయోజనము, నీతి, కావ్యభాష మొదలగువానిని గూర్చి మన యాలంకారికుల యభిప్రాయములు పాశ్చాత్యప్రపంచమునఁగల యభిప్రాయములకు భిన్నములుగనున్నవి. పాశ్చాత్యవాఙ్మయప్రపంచము

నంకును జనసామాన్య ముపయోగించెడి భాషకును, కవుల భాషకును హస్తిమశకాంతరము గలదని సహృదయు లెఱుంగకమానరు. అందును గద్యములఁగలభాషకును,పద్యరచనమున నుపయోగింపఁబడు భాషకును విశేషవ్యత్యాసముకలదు. గద్యవాఙ్మయమునఁగూడ నవలలు, నాటకములు, కథలలో నుపయోగింపఁబడు పాత్రోచితభాషయును, వ్యాసముల నుపయోగింపఁబడు భాషయును భిన్నముగనుండును. మాట్లాడు భాషయే పాశ్చాత్యవాఙ్మయరచనమున నుపయోగింపఁబడు చున్నదను కొనుట గొప్పపొరపాటు. కావునఁ గవులును గ్రంథకర్తలును భాషాభివృద్ధిని మనమునం దిడుకొని, వ్యక్తి, దేశవిభాగము, కాలము, సాంఘిక జీవనము మొదలగువానిపై నాధారపడి నియమరహితమై వేఱువేఱుమార్గములఁ ద్రొక్కెడి వ్యావహారికభాష సత్కావ్యరచనమున కుపకరింపదని గ్రహించి, గ్రాంథికభాషయందే తమతమ కావ్యముల రచింపవలసియున్నది. వీరిని నూతనమార్గముల నవలంబింపవలదని యెవ్వరును శాసించుటలేదు. వాఙ్మయము నూతనమార్గముల (నవలలు, నాటకములు, కథలు మొదలగునవి) వికసనమును గాంచవలయును. కాని కేవల మనుకరణములై పాశ్చాత్యభావములను వెదచల్లుచు, నియమరహితమై పలు త్రోవలఁజనెడి భాషయందు రచింపరాదనియే మాయుద్దేశము. గ్రాంథికభాషయనిన దీర్ఘసంస్కృత సమాసజటిలంబగు భాషయని కొందఱు తలంచుటగలదు. అది సత్యదూరము. దుర్గమములగు సంస్కృతసమాసములను, పదములను గైకొని తమరచనలనొనర్చుట యాధునికకవులకుఁ బరిపాటిగనున్నది. నియమబద్ధమైనను గవిత్వము సలక్షణముగను, సులభముగ నొనర్పవచ్చును. సంస్కృతభాషాశృంఖలములు దమకు నచ్చనిచోఁ దేటతెనుఁగు మాటలనే యుపయోగింపవచ్చును. కాని పదిశతాబ్దములకుఁ బైకాలమునుండియుఁ గలసి మెలసియుండిన సంస్కృతాంధ్రభాషలకలయికను విడఁగొట్టుట భాష కనర్థదాయకమనియు వానిని సరిగ మేళవించి గ్రంథరచన మొనర్చుటయే భాషాభివృద్ధికి మార్గమనియు భాషాభిమానులు గ్రహింతురుగాక.

సాహిత్యవిశారదుల సన్మానము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ పిఠాపుర మహారాజావారు సాహిత్యవిశారద, బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారిని దమ యాస్థానవిద్వాంసులుగను నిఘంటుకార్యసంపాదకులుగను నియమించినయవసరమున కాకినాడ పౌరులపక్షమున నీశ్వరపుస్తకభాండాగారమువా రొక సభఁ గావించి శ్రీశాస్త్రిగారిని సన్మానించిరి. ఆసభకు కాకినాడలో న్యాయవాదులగు బులుసు వేంకటసుబ్బారావు B. A. B. L. గా రధ్యక్షత వహించిరి. సభకుఁ బౌరులలోఁ బ్రముఖులయినవా రందఱు విచ్చేసియుండిరి. పిమ్మట భాండాగారము కార్యదర్శులు శ్రీ నిఘంటుకార్యనిర్వాహకులయిన శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులను శ్రీ శాస్త్రిగారిని బ్రశంసించుచు సన్మానపత్రము నొసఁగిరి. నిఘంటుకార్యస్థానమునఁ బనిచేయుచున్న బ్రహ్మశ్రీ వ్యాకరణశిరోమణి విద్వాన్ దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారును, నిడుదవోలు వెంకటరావు M. A. గారును నిఘంటునిర్మాణమును గూర్చిన విశేషములఁ దెలుపుచు శ్రీ శాస్త్రిగారు సంపాదకులుగా నియమింపఁబడుటవలనఁ గలిగిన యానందమును వెలిఁబుచ్చిరి. వ్యాకరణవిద్యాప్రవీణ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు, తొలుత నిఘంటునిర్మాణారంభమును గూర్చియు, నాపట్టున శ్రీపీఠికాపురాధీశ్వరులు ప్రకటించిన యౌదార్యాతిశయమును గూర్చియుఁ దెలిపి శ్రీ శాస్త్రిగారి కార్యనిర్వహణదీక్ష నుగ్గడించిరి. బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు ఇతర నిఘంటువులకంటె శ్రీసూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువునఁ గల విశేషములనుగూర్చి యుపన్యసించి శ్రీశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమున నిఘంటు వచిరకాలమున ముగియఁగల దని తెలిపిరి. న్యాయవాదులును శ్రీశాస్త్రిగారి శిష్యులునగు ప్రతివాదిభయంకరం పార్థసారథిగారు శాస్త్రిగారి సాహిత్యవిశారదత్వమును బాగుగ వ్యక్తపఱచి శ్రీ శాస్త్రిగారిని పీఠికాపురాధీశ్వరులను బ్రశంసిం

చిరి. ఆంధ్ర పత్త్రికాసంపాదకులును, ప్రకృతమున నిఘంటుకార్యాలయమునఁ బండితులునగు శ్రీయుత మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు 'విజయవాదము' అను శీర్షికతోఁ బ్రశంసాపద్యములను శ్రీ శాస్త్రిగారి కర్పించిరి. ఇంకను పలువురు శ్రీ ప్రభువర్యులయొక్కయు, శ్రీ శాస్త్రిగారియొక్కయు గుణగుణములఁ బ్రశంసించి వారి యెడలఁగల గౌరవాదరములఁ బ్రకటించిరి. తుదిని దమకృతజ్ఞతను దెలుపుచు శ్రీశాస్త్రిగారు ప్రభువర్యులు తమ్ము నియోగించుటకుఁగల కారణములు, నిఘంటునిర్మాణప్రారంభము మొదలుగ నాఁటివఱకు జరిగిన కార్యక్రమమును, జరుగనున్న కార్యక్రమమును విపులముగఁ దెలిపి భవదనుగ్రహమును బురస్కరించుకొని నిఘంటునిర్మాణము పూర్తియగుఁగాక యని యాసించినారు. అధ్యక్షుల గౌరవభాషణములతోడను, గార్యదర్శుల యభినందనములతోడను సభ జయప్రదముగ ముగిసినది.

సాహిత్యవిశారద, పీఠికాపురసంస్థానాస్థానవిద్వాన్, శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర
నిఘంటుసంపాదక,

బ్రహ్మశ్రీ శ్రీ కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారికి
ఈశ్వరపుస్తకభాండాగారము

సమర్పించిన

సన్మానపత్రిక.

ఆర్యధర్మప్రవర్తకాగ్రణీ !

ఉత్తమశ్రోత్రియవైదికకులాలంకారులై, సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యపారంగతులై, దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిశేషులగు మీ అగ్రసోదరులు శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారును, దామును నేఁటికి రమారమి ఏఁబదేండ్ల నుండి, స్వచ్ఛము సనాతనము నగు ఆర్యధర్మసాహిత్యప్రచారముచే యావదాంధ్రదేశమునకు స్థిరపరిచితులై, వెలయుచున్న సంగతి జగద్విదితము. పరమపావనమగు భారతసేవకై జీవితార్పణ మొనర్చిన మీ బోఁటి పుణ్యపురుషుల నాహ్వానించి, కొనియాడు భాగ్య మబ్బిన మా భాండాగారము ధన్యమైనదని విశ్వసించుచున్నాము.

విద్వల్లోకపూజ్యచరితా !

తాము చిరకాలమునుండి చేయుచున్న ధర్మసాహిత్యప్రచారమునకుఁ గాకినాడపుర మధివాసమైయుండ నోచుకొనుటచే, ప్రత్యేకముగా నీ కాకినాడపౌరలోకము తమకుఁ బెక్కువిధముల ఋణపడియున్నది. ముప్పదియేండ్లు పీఠికాపురరాజకళాశాలాధ్యాపకసమయమునఁ దమయొద్ద నుత్తీర్ణులైన శిష్యబృందములు, మీ యమోఘపాండితీగరిమను, అకళంకవక్తృతాచాతుర్యమును వేనోళ్ళఁ నేఁటికిని గొనియాడుచున్నారు.

సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యజగద్భరణమహాకార్యమున, శ్రీపీఠికాపురమహారాజవర్య "లాంధ్రభోజ" బిరుదమును శాశ్వతముగా నార్జించియున్నారు. దాక్షిణాత్యప్రపంచమున, సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యసా

మ్రాజ్యము నింత మహోదారదయారసముతోఁ బరిపాలించిన ఆంధ్రభోజులు విద్వల్లోకపాలకసామ్రాట్టులన నతిశయోక్తి కాఁజాలదు. ఈ మహాప్రభువు జయంతికులశేఖర రామయాఖ్యవిశ్వవిఖ్యాతపండితప్రకాండుని సాయమున, శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటునిర్మాణయజ్ఞదీక్షాబద్ధకంకణులై, అధ్వర్యులైన పంతులుగారు దివంగతులు కాఁగా నీ పుణ్యసవనమును పూర్తిచేయు దివ్యసంకల్పముతో, నీ యాధ్వర్యమును తమ భుజస్కంధములపై నిడి, ఆస్థానవిద్వాంసునిగా నాహ్వానించినవార్త వినినంతనే, కాకినాడపౌరలోకము, ధన్యోత్సాహముతో నానందించినది. యావదాంధ్రదేశమునకు యుగాంతమువఱకు స్థిరోపకారియగు నీ యాంధ్రనిఘంటురాజము, అవిచ్ఛిన్నముగాఁ గొనసాగి, సంపూర్ణవిజయ మందుననుటలో మా సంశయములన్నియు విచ్ఛిన్నములైనవి. గ్రాంథికవాదసంరక్షణసంరంభములో మీకున్న ధైర్యసాహసములు, సనాతనాధునాతనసాహిత్యసామగ్రిసమన్వయములోఁ దాము చూపిన వివేకచాతుర్యములు, సర్వజనమనోరంజకసంభాషణోపన్యాసధోరణిలోఁ దమకుఁ గల నవరసాంచితచాతుర్యమును శ్రీమహారాజావారు గుర్తించి యీ మహాకార్యభారము తమపై నుంచుటచే, శ్రీ మహారాజావారి విజ్ఞానౌదార్యమును తమ యర్హతమగుణభూషితమగు నుత్తమపాత్రతను మే మభినందించుచు, భగవానుఁడు శ్రీ పీఠికాపురసంస్థానమును నిరంతరవిజయప్రదముగా సంరక్షించి, తమ కనవరతాయురారోగ్యైశ్వర్యముల నొసఁగి మనుపుఁ గాక యని ప్రార్థించుచున్నాము.

విధేయులు,

ఈశ్వరపుస్తకభాండాగారము రామారావుపేట 11—6—'41.	గొర్తి సుబ్బారావు (అధ్యక్షులు) సమయమంత్రి అచ్చన్నపంతులు ఉపాధ్యక్షులు, బులుసు వేంకటేశ్వర్లు కాళ్యూరి రామచంద్ర సత్యనారాయణ రావు (కార్యదర్శులు.)

నాటకరస విమర్శన పర్యాలోచనము.

ఉభయ భాషాప్రవీణ—మల్లాది సత్యనారాయణశాస్త్రి.

బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు శ్రీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రికయందు నీమధ్య "నాటకములు-రసములు" అని మకుటముతో నుత్తరరామచరితములోని రసమును విమర్శించు నుపన్యాసమును వెల్లడించి మమ్ము మిగుల సంతసింపఁ జేసినారు. శ్రీవారి యుపన్యాసము నిష్పాక్షికముగ వ్రాయఁబడినదని చెప్పుటకు నేమియు సందేహములేదు. రెండుపక్షముల వాదములను జూపి రెండింటికి వ్యాఖ్యాతల వ్రాఁత లాధారములని వానిపేరులతోఁ గూడ నుగ్గడించి చివరఁ దమయుద్దేశ్యము కరుణరసము నవగాహించుచున్నదని సరళహృదయముతోఁ దెలియఁబఱచినారు. నేనుగూడ శ్రీవారివలెఁ బెద్దల యాశయముల నుల్లంఘింప నుద్దేశ్యము గలవాఁడను గానుగాని "భిన్నరుచిర్హిలోకః" అన్నట్లు వేఱుతాత్పర్యము గల్గియున్నాను. అయినను శ్రీయీపత్త్రికామూలమున శ్రీవారితో నాకు శాశ్వతము, నిదంప్రథమమునగు సాప్తపదీనము లభించినందులకు నెంతయు మురియుచుఁ జాలమంది పండితులను మిత్త్రులుగఁ జేయుటకు నుపకరించిన యీపత్త్రిక, యిత్తోధికాభివృద్ధి నొందుచుఁ జిరంజీవినియై వెలయుఁగాతమని యాసించుచున్నాను. మఱియుఁ బైయభిప్రాయభేదమాత్త్రమున నన్నువినీతమిత్త్రునిఁగ గ్రహింపకుందురుగాక యని మిగుల శ్రీవారు ప్రార్థింపఁబడుచున్నారు. ప్రకృతమునకు వత్తము. "నాటకేతు భవేదంగీ శృంగారో వీర ఏవవా" యనుకారిక, నాటకలక్షణముగలిగిన ప్రతాపరుద్రీయాద్యలంకారగ్రంథములలోఁ గాని దశరూపకములోఁ గాని యుండవచ్చును. అవి శ్రీవారనినయట్లు యర్వాచీనములగుట స్పష్టమైన విషయమే. "ప్రసిద్ధేఽపి ప్రబంధానాం నానారసనిబంధనే। ఏకోరసోంగీకర్తవ్యస్తేషాముత్కర్షమిచ్ఛతా। యథారామాయణవ్యాసే" ప్రబంధేషు మహాకావ్యేషు

వా, నాటకాదిషు వా, విప్రకీర్ణతయా అంగాంగిభావేన బహవో రసా ఉపనిబధ్యంతే ఇత్యత్ర ప్రసిద్ధౌ సత్యామపి యః ప్రబంధానాం ఛాయాతిశయ మిచ్ఛతి తేన తేషాం రసానా మన్యతమః కశ్చిద్వివక్షితో రసోంగిత్వేన వినివేశయితవ్య ఇత్యయం యుక్తతరో మార్గః" అని వ్యాఖ్యవ్రాసిన ధ్వన్యాలోకకర్తను ప్రాచీనతముఁడని నిర్ణయించుచు నిట్లు ప్రాచీనుల లక్షణము నాటకాదిరసనిబంధన విషయమై విశాలముగ నుండఁగ నర్వాచీనులు కాళిదాసాదిమహాకవుల నాటకాదులనుబట్టి సంకోచపఱచుట సంభవించినదని శ్రీవారు పూర్వాపరగ్రంథతాత్పర్యభేద కారణములను విమర్శించి, నిర్ణయించియున్నారు. ఈయభిప్రాయముతో నేను ననుసరించువాఁడనే కాని సంపూర్ణముగ నేకాభిప్రాయుఁడనుగాను.

సాధారణముగఁ బ్రాచీనాలంకారాది శాస్త్రములనే యర్వాచీనులు ననుసరించి పోవుచు నధికముగ నభిప్రాయభేదము గలిగినచోటుల భిన్నమార్గములఁ ద్రొక్కుట కనుచున్నారము. ధ్వన్యాలోకకర్త, కావ్యప్రకాశకర్తకంటెఁ బ్రాచీనుఁడైన విషయము సర్వపండితారూఢము. లలితసారస్వతవిషయకచర్చల సర్వాంశములు నీకావ్యప్రకాశ గ్రంథమునందే మొదట విమర్శింపఁబడినవనియు దీనికంటెఁ బూర్వగ్రంథము లొక్కొక్కయంశమును విమర్శింప నుత్పన్నములైనవనియు నా యూహ. ధ్వన్యాలోకము నాలంకారికులందఱు నెఱిఁగిన గ్రంథమేకాని క్రొత్తదియు మూలమూలల దాఁగినదియుఁ గాదు. దానియందుఁ గొంత భాగము కొంతకాల మగపడనిదియు లేదు.

మమ్మటభట్టు ధ్వన్యాలోకమునందు మిక్కుటముగు మక్కువ గలిగినట్లు ప్రసక్తిగలిగినచోట్ల వ్యక్తము చేయుచున్నాఁడు. అతఁడు నాటకప్రకరణము వ్రాయకున్నను ధ్వన్యాలోక మూలవ్యాఖ్యలకు నర్వాచీన లాక్షణికులు గ్రహించినయర్థమునే గ్రహించినట్లు కొంచెము సూచించినాఁడు. సాహిత్యదర్పణము, రసగంగాధరము మున్నగు నర్వాచీనగ్రంథములు కొన్నిస్థలములయందుఁ గావ్యప్రకాశముతో విభేదించు

నాటకరస విమర్శన పర్యాలోచనము.

ఉభయ భాషాప్రవీణ—మల్లాది సత్యనారాయణశాస్త్రి.

బ్రహ్మశ్రీ విద్వాన్ వెంపరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు శ్రీయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రికయందు నీమధ్య "నాటకములు-రసములు" అని మకుటముతో నుత్తరరామచరితములోని రసమును విమర్శించు నుపన్యాసమును వెల్లడించి మమ్ము మిగుల సంతసింపఁ జేసినారు. శ్రీవారి యుపన్యాసము నిష్పాక్షికముగ వ్రాయఁబడినదని చెప్పుటకు నేమియు సందేహములేదు. రెండుపక్షముల వాదములను జూపి రెండింటికి వ్యాఖ్యాతల వ్రాఁత లాధారములని వానిపేరులతోఁ గూడ నుగ్గడించి చివరఁ దమయుద్దేశ్యము కరుణారసము నవగాహించుచున్నదని సరళహృదయముతోఁ దెలియఁబఱచినారు. నేనుగూడ శ్రీవారివలెఁ బెద్దల యాశయముల నుల్లంఘింప నుద్దేశ్యము గలవాఁడను గానుగాని "భిన్నరుచిర్హిలోకః" అన్నట్లు వేఱుతాత్పర్యము గల్గియున్నాను. అయినను శ్రీయీపత్త్రికాముఖమున శ్రీవారితో నాకు శాశ్వతము, నిదంప్రథమమునగు సాప్తపదీనము లభించినందులకు నెంతయు ముఱియుచుఁ జాలమంది పండితులను మిత్త్రులుగఁ జేయుటకు నుపకరించిన యీపత్త్రిక, యితోధికాభివృద్ధి నొందుచుఁ జిరంజీవినియై వెలయుఁగాతమని యాసించుచున్నాను. మఱియుఁ బైయభిప్రాయభేదమాత్త్రమున నన్ను వినీతమిత్త్రునిఁగ గ్రహింపకుందురుగాక యని మిగుల శ్రీవారు ప్రార్థింపఁబడుచున్నారు. ప్రకృతమునకు వత్తము. "నాటకేతు భవేదంగీ శృంగారో వీర ఏవవా" యనుకారిక, నాటకలక్షణముగలిగిన ప్రతాపరుద్రీయాద్యలంకారగ్రంథములలోఁ గాని దశరూపకములోఁ గాని యుండవచ్చును. అవి శ్రీవారనినయట్లు యర్వాచీనములగుట స్పష్టమైన విషయమే. "ప్రసిద్ధేఽపి ప్రబంధానాం నానారసనిబంధనే। ఏకోరసాంగీకర్తవ్యస్తేషాముత్కర్షమిచ్ఛతా॥ యని మూలము వ్రాసి" ప్రబంధేషు మహాకావ్యేషు

చున్నను జాలస్థలములయందు సంవదించుచునే యున్నవి. ధ్వన్యాలోకమంతో మాత్రము నేదియు గూఢముగ వివదించుచున్నట్లు నేను దెలిసికొనలేదు. పోనీ యాయంశమును ఖండించి వేఱుత్రోవదుబోయినవేమో యన్న నదియును జెప్పశక్యముగాదు. ఇట్లుండఁగఁ బ్రాచీనుల విశాల లక్షణమును అర్వాచీనులు సంకోచించుటలో నేదియో హేతువుండి యుండవచ్చును. అందు సందఱుకు మాఱుత్రోవఁద్రొక్కుటకుఁ గారణము పెద్దదై యుండును. అది యేదనఁగా సంప్రదాయాగతాశయములను వెలిబుచ్చఁదలఁచుటయే. అది యట్లు వారుచేయకయుందురేని ధ్వన్యాలోకములోని యాకారికకు నాటకములలో వీరసమే ప్రధానముగ ఈరసము లప్రధానములుగ నుండవలెనని నిర్ణయరూపముతో నర్థము చెప్పుటకు శక్యముగాకపోవును. పోనీ దాని వ్యాఖ్యానదర్శనమువలన నదిసులభమేమోయనిన నద్ధానిమూలమునను శక్యముగాదు. కాన సంప్రదాయాగతాశయముల ననుసరించి యర్వాచీనులు తమలక్షణములలో "శృంగారో వీరఏవవా" యని సందేహనివృత్తికై నిర్ధారణతో నర్థము చెప్పియుందురేమోయని యూహపుట్టుచున్నది. అర్వాచీను లందఱొక యభిప్రాయము గలిగియుండు కారణమును బట్టికూడ ధ్వన్యాలోకకర్తకు నదియే యభిప్రాయముండునని కార్యమువలనఁ గారణానుమానమువలె నిష్కృష్టార్థము దోఁచుచున్నది. కాని యాధ్వన్యాలోకమూలవ్యాఖ్యానములవలన నిదమిత్థమను నిర్ణయముతో నాటకాదులలో నీయీరసములు ప్రధానములుగ నీయీరసములంగములుగ నుండవలెనని విశదాభిప్రాయము తెలియఁబడకున్నది. ఉన్నట్టి కారికావ్యాఖ్యలను బట్టి మనము కనివిని యెఱుఁగనియు, మనసంప్రదాయములో లేనియు "బీభత్సాదిరసములు నాటకములోఁ బ్రధానములై శృంగారాదులంగములై వఱలవలయుననెడి" విపరీతపద్ధతికూడఁ బ్రచారమునకు వచ్చునేమోయని వారట్లు లక్షణమును సంకోచించియుందురని యూహించుచున్నాను. ఇట్టి యభిప్రాయమే వారికి లేనియెడల సంకోచించు

టలో నేమిఫలము వాంఛింపఁబడును? కేవలకాళిదాసాదుల నాటకములను గుఱిగాఁజేసి యనునది న్యాయమైన సమాధానముగాఁ దోఁపదు. కనుక ధ్వన్యాలోకమూలవ్యాఖ్యలకు నర్వాచీన గ్రంథములు వివరణరూపములనియనే బాగుగనుండును. ఇట్లుచెప్పనిచోఁ గొంచెము భేదమున్న శాస్త్రికులలోను బ్రాచీనతార్వాచీనతాభావభేదములను బురస్కరించుకొని యుండునుగాన నర్వాచీనగ్రంథములన్నియుఁ బ్రాచీనగ్రంథములన్నింటికి విరుద్ధములై పోవలసివచ్చును. దీనికొక యుదాహరణమును గనుఁడు. భట్టోజీదీక్షితులవారు సిద్ధాంతకౌముదిలో శబ్దాధికారమునందు "పద్దన్నోమాస్" అనుసూత్రమును వివరించుచు నందలి "శస్ప్రభృతిషు" అను నిమిత్త లక్షణాంశమందున్న ప్రభృతిశబ్దమునకుఁ బ్రకారార్థమును జెప్పి విభక్తిప్రత్యయసామాన్యము నిమిత్తముగఁ బ్రయోగములనుబట్టి పదాదులు ప్రయోగింపఁ బడునని నుడివియున్నారు. సూత్రమును బట్టియైనచో ద్వితీయా బహువచనము మొదలు పదాదులాదేశింపఁదగియున్నవి. ఇందలి సంకోచవికోచములు సంప్రదాయాగతములేయని మనము గ్రహింపవలసియుండును. కానిచో దీక్షితులవారైనఁ దప్పుత్రోవను బోయిరని యనవలసియుండును. లేదా పాణివ్యాచార్యులవారైన లక్ష్యములను గమనింపలేదని యనవలసియుండును. ఈయంశము వైయాకరణులందఱకు సమ్మతముగాని విరుద్ధముగాదు. కనుక సంప్రదాయార్థములను నర్వాచీనులు వెలువఱించి యుందురనిన బాగుగనుండును. ధ్వన్యాలోకకర్త ప్రౌఢపద్ధతితోనట్లు నిర్వచించియుండును. అంతియేకాని శ్రీవారు వ్రాసినట్లు కాళిదాసాదుల నాటకములనుబట్టి ప్రాచీనవిపులలక్షణమును నవీనముగ వారు సంకోచింపలేరు. మఱియు నాధ్వన్యాలోకకర్త కాళిదాసునికంటె నర్వాచీనుఁడుగాని ప్రాచీనుఁడుగాఁడు. ఈసంగతి ధ్వనికర్త 'తు' శబ్దమునకుఁ బశ్చాత్తాపరూపార్థము వ్రాయుచు నుదాహరణముగనిచ్చిన "ముహురంగుళిసంవృతాధరోష్ఠం ప్రతిషేధాక్షర విక్లబాభిరామమ్, ముఖమంస వివర్తిపక్ష్మ

లాత్స్యాః కథమ ప్యున్నమితం నచుంబితంతు" అను శకుంతలములోని శ్లోకము దృఢపఱచుచున్నది. అట్లు కాళిదాసునికంటె నర్వాచీనుఁడగు ధ్వన్యాలోకకర్తమాత్రము శ్రీవారు వ్రాసినట్లుగ నర్వాచీనులతో పాటుగఁ గాళిదాసనాటకములనుబట్టి లక్షణము వ్రాయవలసి యుండఁగఁ దనకంటె నర్వాచీనులగు నాలంకారికుల కందఱకు విరుద్ధముగ నేల లక్షణము చేయవలసియుండునని మరల శ్రీవారే ప్రశ్నింపఁదగిన వారు. నాయభిప్రాయముమాత్రము ధ్వన్యాలోకకర్త వేఱుతాత్పర్యము కలిగియున్నవాఁడు కాఁడనియే. మొదటివాఁడు సంసరణము నొక యాకృతితో నిర్మించుచుండ రెండవవాఁడు దాని హెచ్చుతగ్గులునవరించుచు సరిచేయుటవంటిదే యీశాస్త్ర నిర్మాణపద్ధతియునని మనవిచేయుచున్నాను. మఱియు నీయంశమును మధ్యవర్తులగు పండితులమధ్యఁ బడవేసి వారి యుత్తరమున కెదురుచూచుచునికూడ నాయభిప్రాయము.

మఱియుఁ గొన్ని ప్రసిద్ధవిషయములు చెప్పఁబడకున్నను మఱుఁగు బడవను నుద్దేశ్యముతోనే కాఁబోలు గృహ్యసూత్రకర్తలలోఁదల మిన్న యగునాపస్తంబమహర్షి తనగృహ్యసూత్రమునందు బ్రాహ్మణత్వమునకుఁ బ్రధానచిహ్నయగు యజ్ఞోపవీతధారణవిధిని జెప్పకుండెను. అయ్యది యిపుడు బోధాయన సూత్రమునుండి యాపస్తంబీయులచే గ్రహింపఁబడుచున్నది. వారిద్దఱిలో నాపస్తంబుఁడు ప్రాచీనుఁడని చరిత్రజ్ఞులచేఁ గ్రొత్తఁగఁ జెప్పఁబనిలేదు. ఇంతమాత్రమున బోధాయనుఁడే యుపవీతధారణము నిదంప్రథమముగఁ దీసికొనివచ్చెనని యన వీలుకలుగునా? కనుక నేకవిధప్రవృత్తియందు నొకచోట సంప్రదాయాగతార్థము లుల్లేఖింపఁబడక మఱియొకచోటఁ జెప్పఁబడినను బరస్పరము ప్రతిబధ్య ప్రతిబంధకభావముల నొందవనియు నొకదాని కొకటి సహకారము నొనర్చుకొనుచు నావిషయమును దృఢముచేయఁ గలవనియు మనము గ్రహింపవలెను. కనుక ధ్వన్యాలోకకర్తకు విరుద్ధముగ నర్వాచీనులు లక్షణమును నవరించియుండలేదని యార్యమిత్రులు గ్రహింతురుగాక.

ఆవిషయమట్లుండనిండు. ప్రబోధచంద్రోదయమున శాంతరసము ప్రధానమని కవియు వ్యాఖ్యాతయు వివరించి యున్నారనియు, నుత్తరరామ చరితమునఁ గవిధ్వనిగా రసనిర్ణయము చేసెను గాని పై దానియందువలె వాచ్యముగఁ జెప్పియుండలేదనియు, నీవిషయము ముందుఁ జర్చింపఁ బడునని శ్రీవారు సెలవిచ్చి యున్నారు. ఇఁక నావిషయమును బరిశీలింతము. పెద్దల ననుటగాదు గాని ప్రాచీనాలంకారికులలో శ్రవ్యకావ్య ములందును శాంతమును రసముగ నుద్దేశింపఁ జనదను వాడుక కలిగియుండఁగ నాప్రబోధచంద్రోదయ కర్త నాటకములోఁ గూడ నెట్లుశాంతము రసమని నిర్వచించి సమన్వయించెనో యూహింపరాకున్నది. చూడుఁడు. "శాంతోఽపినవమోరస" యను మమ్మటభట్టు తనకంటెఁ బ్రాచీనులగు నాలంకారికు లొప్పని శాంతమునకు రసత్వమును బ్రథమమున నొప్పుకొని కారికలో దానినమఱించినాఁడు. దీనిని బట్టి పై విషయము సత్యమైనదిగదా! కనుక నే యందున్న "అపి" శబ్దము సార్థకమగుచున్నది. ఈకారికకుఁబూర్వము "శృంగారహాస్యకరుణ రౌద్రవీరభయానకాః । బీభత్సాద్భుత సంజ్ఞౌచేత్యష్టౌనాట్యేరసాః స్మృతాః"అని రసములకు నా దృశ్యములం దష్టవిధత్వమును జెప్పి పిదప "నిర్వేదస్థాయి భావోఽస్తిశాంతోఽపినవమోరసః" అని చెప్పుటచేతఁ బ్రాచీనకాలమునుండియుఁ బరంపరాగతమగు సంప్రదాయమొకటి యాతనిమనస్సునందుఁ బరివర్తించుచున్నదనియు దానికి విరుద్ధముగఁ బోవఁ దనకు సమ్మతి లేకున్న నభినవోత్ఫల్లయుక్తి సముద్భిన్న శాంతరస నవమత్వ మనివార్యమగుటచేత నాదృశ్యములందొప్పిన నొప్పకున్నఁ బ్రబంధములందైన నిబంధింపవచ్చునని యాతని యభిప్రాయము వ్యక్తమగుచున్నది. ఈయభిప్రాయముచేతఁ బ్రాచీనకాలములోని యాశయములకు భిన్నముగఁ జంద్రోదయకర్త వేసినత్రోవ సరియైనదిగాదని సందేహింపక చెప్పవచ్చునుగదా. మఱియు నాచంద్రోదయకర్తకుఁ గూడ శాంతము తొమ్మిదవరసముగ సమర్థింపనుద్దేశ్యముగలిగి యూర

కలక్షణప్రదర్శనమువలన లాభము లేదని దానిప్రయోగమును కార్యముఖమునఁ జూపఁదలంపేమో యనిన నది సమంజసమే కాని ప్రాచీనాభిప్రాయముతో విరోధించినట్లు కాలేదా యని నామనవి. కనుకఁ బ్రాచీనకాలమందు శాంతము రసముగాదని నిశ్చయించుకొనినట్లు స్పష్టమగుచున్నదిగదా. లేనిచో నెందును లేని పద్ధతితో నాటకములో మొదట "తదద్వయం శాంతరసప్రయోగేణ ఆత్మానం వినోదయితు మిచ్ఛామః" అని యీ వాక్యమునం దుటలోఁ గలిగిన తాత్పర్యమేమి ? అది తన క్రొత్తత్రోవయని నిర్ధరించుటలేదా ? పోనీ తననాటకములో శాంతమును ప్రధానరసముగ నిబంధించెను గానఁ జూచువారు వినువారు తమంతఁ దాము రసమును నిర్ణయించికాని యాస్వాదింపఁజాలరని యీ వాక్యమునందు సమకూర్చెనందురా ? అట్లయినచో నదియొక నిర్మితినైపుణ్యమా? యని యాక్షేపించువారికి సమాధానమెట్లు ? కనుకఁ బ్రాచీనులొప్పని శాంతమును రసముగ నొప్పుటయు, నాటకములో దానికిఁ బ్రాధాన్యమిచ్చుటయు ననువిషయములు క్రమముగా వచ్చినవేయని మనమొప్పవలెను ! ఈవిషయమును దఱువాతి యాలంకారికులు పెదవి కదల్పక యొప్పుకొనిరని మనమును శిరసావహింతము. కాని యీకవి రసపదముతో రసమును వెలిబుచ్చుటయేమి పురుషార్థమని నా మఱియొకమనవి. కనుకఁ జంద్రోదయకర్త ప్రాచీనాలంకారికవిశాలలక్షణము ననుసరించి యర్వాచీనులకు విరుద్ధముగ శాంతము ప్రధానముగఁ గల నాటకమును నిర్మించెనుగాన నట్లందఱు వేఱువేఱు రసములు ప్రధానములుగఁ గల నాటకములను వ్రాయవచ్చునను శ్రీవారి తలంపు మార్పఁబడవలెనని నామూఁడవమనవి. ప్రాచీను లుదారాశయముగల పద్ధతితో వ్రాసిన లక్షణమును రానురాను నవీనులు తెలియుటకయి విపులపఱచిరని గ్రహించుట యుక్తతరము. పిదపఁ గొంతకాలమునకు "నటే శమాభావాత్" అను మొదలు గ్రంథము చేతఁ బూర్వోక్తాభిప్రాయము ననువదించి ఖండించి నాటకములోఁగూడ శాంతము ప్రధానరస

ముగ నిబంధింపవచ్చునని నిర్ణయించుచు నీయభిప్రాయమును బండితరా యలు స్ఫురింపఁజేయుచున్నాఁడు. కనుక నావిషయము పెద్దలనడుమఁ జర్చింపఁబడినదే గాన మనము సందేహింపఁబనిలేదు. కాని ప్రాచీనుల విపులలక్షణమును నవీనులు సంకోచించిరనుటదగ్గఱనే, మీకును నాకు నభిప్రాయభేదము. మఱియుఁ బైన వర్ణించినచొప్పున నాటకములలోఁ దొమ్మిదిరసములయందే రసమునైనఁ బ్రధానముగ నమర్పవచ్చుననెడి శ్రీవారి మొదటియభిప్రాయముదగ్గఱఁగూడ నేను భిన్నాభిప్రాయుఁడను. ఇఁక నుత్తరరామచరితములోని రసమునుగుఱించి కొంచెము విచా రింతము. ఇందు శ్రీవారి యభిప్రాయము సప్రమాణముగాని, యప్రమా ణముగాదు. అయినను నేను శృంగారరసవాదినిగానఁ దానివిషయముఁ గొంచెముచెప్పి శ్రీవారి కరతలస్పర్శము భావించి యూరకుండును.

పదవాక్యప్రమాణజ్ఞుఁడును వశ్యవాక్కునునగు భవభూతిమహాకవి మమ్మటభట్టుకంటెఁ బ్రాచీనుఁడనుటకుఁ గావ్యప్రకాశము నందుదాహృత శ్లోకములు నిదర్శనములు. అట్టి యీ మమ్మటభట్టు శ్రీవారు మొదటఁ జెప్పినట్లు కాళిదాసాదుల నాటకాదులనుబట్టి లక్షణమును వ్రాయవలసి యున్నయెడల దోషప్రకరణములో "వ్యభిచారి రసస్థాయిభావానాం శబ్దవాచ్యతా." యని యుపక్రమించిన రసాదిదోషలక్షణమునకుఁ గ్రమ ముగ "తామనంగజయమంగళశ్రియం కించిదుచ్చభుజమూలలోకితాం । నేత్రయోః కృతవతోఽస్యగోచరే కోఽప్యజాయతరసోనిరంతరః." అని యుదాహరణముగనిచ్చిన శ్లోకమునందు రసశబ్దముచే రసముదెలుపఁబడి నదని దోషోదాహరణముగ నమన్వయించెనుగదా! యని యెట్లు మీ యభిప్రాయముచొప్పున సంగతమగును? ఏమన, ఉత్తరరామచరితములో నన్నిచోటుల నెట్లున్నను "ఏకోరసః కరుణ ఏవనిమిత్తభేదాద్భిన్నః పృథ క్పృథగివాశ్రయతే వివర్తాన్, ఆవర్త బుద్బుదతరంగమయాన్వికారా నంభోయథాసలిలమేవ హి తత్సమస్తమ్" అను శ్రీవారి కరుణరసవాద మునకుఁ బ్రధానమగు శ్లోకము పైలక్షణకర్తయొక్క దోషోదాహరణ

ము నతిక్రమించినదా ? పోనీ మమ్మటభట్టయిన నీ నాటకమునకవిరుద్ధ మునఁ జెప్పవలదా ? కనుకఁ గాళిదాసాదులనాటకాదులనుబట్టి యర్వా చీనాలంకారికులు లక్షణమును వ్రాయలేదని మనము గ్రహింపవలెను. ఈగ్రంథము కరుణరసప్రధానమగునేని యీశ్లోకమే పైదోషలక్షణము నకు నరిపడినదని యీమహాకవి యజ్ఞులసమాజములోఁ జేర్పఁబడియే యుండును.

ఈ విషయమును శ్రీవారు "నాటకమునఁ గరుణ మనిన తావుల నెల్ల విప్రలంభశృంగారాంతర్గతకరుణ మని శృంగారరసవాదులు చెప్పి నారు; కాని, 'ఏకోరసః కరుణ ఏవ' మున్నగు తావులం దయ్యది పొసఁగదు గదా !" యని వ్రాసిన వ్రాఁతకూడ సమర్థించుచున్నది. ఎట్లనఁగా, పొసఁగకుండుటకుఁ గారణము శబ్దవాచ్యతగదా! "పొసఁగదు" యని వ్రాసిన తమయభిప్రాయము చొప్పున నుత్తరరామచరితమునందుఁ గరుణరసము ప్రధానముగాని శృంగారరసము ప్రధానముగాదుగదా ! అయినప్పుడు శృంగారరసవాదికి నందలి కరుణరసపదములకు నేవిధముగ నైన దోషలక్షణము దగులకుండ నర్థాంతరమును జెప్పి శృంగారరసలక్ష ణమును లగింపఁ జేయవచ్చునుగాని, కరుణరసవాదికిఁ బైదోషలక్ష ణము తగులకుండఁ గరుణరస లక్షణమును లగింపశక్యము కాఁగలదా ? యని నా సమర్థనము. కనుకఁ బిరుదచతురులలో మిన్నయగు నాభవ భూతిమహాకవిని ననుచితరసప్రబంధనిర్మాత యను నపశయశస్సులను మనము పొందింపఁగూడదు. మిగిలినయంశములు భావార్థదీపికయందుఁ జర్చింపఁబడును గాన, మనకు నావిషయమునఁ బోరఁబడఁబనిలేదు.

శృంగారరసవాదినగు నాయభిప్రాయము "పరిపాండుదుర్బలకపో లసుందరం దధతీ విలోలకబరీక మాననమ్ । కరుణస్య మూర్తి రథవా శరీరిణీ విరహవ్యథేవ వన మేతి జానకీ" అను శ్లోకముపైఁ గొంతవఱకు నాధారపడియున్నది. ఇందుఁ "గరుణస్యమూర్తి రథవాశరీరిణీ విరహవ్య థేవ" యను వాక్యైకదేశమునందలి "సీత శరీరధారిణి యగు విరహవేదనా

యనున ట్లున్నదను నభేదాధ్యవసిత విరహవేదనాత్ప్రేక్ష” యుత్కట కోటికమై వఱలుచుండుట కారణము. “కరుణస్యమూర్తిః” యనునది మూర్తీభవించిన దుఃఖమను నభిప్రాయము గలదని నిర్వచింపవలెను గాని, మూర్తీభవించిన కరుణరసమని నిర్వచింప నైతిగాదు. అట్లయినచోఁ బూర్వోక్తదోషలక్షణ మనుధావించుచునేయుండును. మూర్తీభవించిన దుఃఖమునకు మూర్తీభవించిన విరహవేదనకు రూపభేదము లేకున్నను సామాన్యాకారముతో దుఃఖమును, విశేషాకారముతో విరహవేదనయుఁ దెలుపఁబడినవని పౌనరుక్త్యప్రసక్తి లేదు. ఆ రెండింటికిఁ దారతమ్యమును జూపుటకే “అథవా” యనునది మధ్య సమర్పఁబడినది. విరహవ్యథ, రతి ఫలితాంశము గాని రతి కాదని “వ్యభిచారి రసస్థాయిభావానాం శబ్ద వాచ్యతా” యను దోషలక్షణములోఁ గూడదని చెప్పిన స్థాయిభావము చెప్పఁబడినట్లు కాదు. విరహవ్యథను వ్యభిచారిభావముగ గ్రహించి యున్నయెడలఁ బూర్వోక్తదోషము తప్పనేతప్పదు. కనుకనే యిది. “వసనే పరిధూసరే వసానా నియమక్షామముఖీ ధృతైకవేణిః । అతి నిష్కరుణస్య శుద్ధశీలా మమ దీర్ఘం విరహవ్రతం బిభర్తి.” అను శకుం తలములోని శ్లోకమునకుఁ గొంచెము తీసిపోవుచున్నదని విమర్శకులు. వీరి ప్రతిపాదనమునకుఁ గారణము “విరహవ్యథేవ” యను దానిలోని ‘వ్యథా’ శబ్దము యుండవలెను. అట్లుకానిచో మిగిలిన యంశ ములలో భేదము లేదుగాన న్యూనతాప్రతిపాదనము వృథమైపోవును. శకుంతలమునందుశృంగారప్రాధాన్యమువలెను త్తరరామచరితమునందును శృంగారప్రాధాన్యము నంగీకరింపవలెనని నాభావము. మఱియు శ్రీ వారు శ్రీరామునకు సీతాసమాగమ ప్రత్యాశ లేదుగానఁ గరుణరస మేయని యనియున్నారు. అట్లు సమాగమప్రత్యాశ లేనిచోట్లుఁ గరుణ రసమైనయెడలఁ గాళిదాసుని కుమారసంభవకావ్యమునందు రతివిలపనము కూడఁ గరుణరసమని యనవలసియుండును. ధూర్జటిఫాలనేత్రాగ్ని నిర్దగ్ధదేహునియందు సమాగమాశకుఁ దావుగలదా ? బాణుని కాదం

బరిలో మహాశ్వేతావిలపనముకూడఁ గరుణరసమని యనవలసియుండును. చంద్రలోకమునకుఁ గొంపోఁబడిన శరీరముతో సమాగమాశ యెక్కడిది? ఈ రెండుదాహరణములయందు నాప్రకరణము చివర దివ్యవాక్సమాశ్వాసము చెప్పఁబడినదిగాన నవి కరుణములు గావని సమర్థించినయెడల నీనాటకమునందును "ఇదం కవిభ్యః పూర్వేభ్యో నమోవాకం ప్రశాస్మహే । వందేమహిచతాం వాణీ మమృతా మాత్మనః కలామ్." అను మొదలగుతావులందుఁ జెప్పఁబడిన యమృతాదిశబ్దముల చేతను, అమోఘమైన వాక్కుగల శ్రీరాముని చేతనే యనిపించిన "సాత్వ మంబ స్నుషాయాం సీతాయా మరుంధతీవ శివానుధ్యానా భవ"యనియు "హా దేవి కథమేవంవిధా గమిష్యసి । హాభగవతి వసుంధరే శ్లాఘ్యాం దుహితర మవేక్షస్వ జానకీమ్. (ప) జనకానాం రఘూణాం చ యత్కృత్స్నం గోత్రమంగళమ్ । యాం దేవయజనే పుణ్యే పుణ్యశీలా మజీజనః" అను వాక్యముల చేతను సమాశ్వాసము సూచింపఁబడలేదా యని నామనవి. మఱియు రసగంగాధరములోఁ గరుణవిప్రలంభమని పేరిడినరసమునకు రతివిలపనము మహాశ్వేతావిలపనము నుదాహరింపఁబడినవి. అవి యట్లుదాహరింపఁబడుటకుఁ గారణము వానికి నాలంబనలగు నాయికలు తమ నాయకులతో సమాగమము నొందుటయే. అట్లయినప్పుడు దీనియందు మాత్రము వేఱుత్రోవను బోనేల? పురాణములోఁ బునస్సమాగమము చెప్పలేదని నాటకములో నట్లే యుండవలెనని నియమము లేదు. కవికి రసానుగుణముగఁ గథను మార్చుకొనుటకు స్వాతంత్ర్యము గలదు. ప్రసిద్ధికి బొత్తుగ వ్యతిరేకముగఁ జెప్పఁగూడకపోయినను గొంచెము చమత్కృతికై కవి కథనుమార్చుకొనవచ్చునని యాలంకారికులందఱొప్పుకొనియున్నందున నట్లే కవి, తనవాక్చిర్మాణవైచిత్ర్యమును జూపినాఁడు. మఱియుఁ జదువరులు చూపరులు కవిపూర్ణపుణ్యకథాశ్రవణదర్శనములవలన నానందశుభములను బొందవలెనని మన సంప్రదాయము గానఁ గథకుఁ బరిపూర్ణత నాయికానాయకుల పునస్సమావేశము

గాక మఱి యేమిగలదు ? దానిని బురస్కరించుకొని రసనిర్ణయముగాని పురాణకథనుబట్టి కాదుగదా. మఱియు నీరస మనునది పాఠకసామాజికులకుఁ గాక నాయకాభినేతలకుఁ గాదుకదా. కనుక శ్రీరామునకు సీతాసమాగమప్రత్యాశ యుండనక్కఱలేదు. పాఠకసామాజికులకో కావ్యభావనాపరిపక్వబుద్ధిత్వముమూలమునఁ ప్రథమఫలదర్శనముల యందును గ్రమముగ మనస్సునకు సమాగమప్రత్యాశ గలుగుటకు సమ్మృతమంగళాదిశబ్దములు వినంబడుచుండుటచే గొంత యుండదు. కనుక నీనాటకమునందు శృంగారము గాని కరుణము గాదు ఇట్లు నా యభిప్రాయము వెల్లడించితిని గాని రాగద్వేషాదులవలనఁ గాదని మనవిచేయుచు శ్రీవారిని నాయందు దయగలిగియుండుటకు మిక్కిలి ప్రార్థించుచున్నాను.

పాప్మభ్యశ్చ పునాతి వర్ధయతిచ శ్రేయాంసి సేయం కథా
మంగల్యాచ మనోహరాచ జగతో మాతేవ గంగేవ చ
తామేనాం పరిభావయ న్త్వభినయై ర్విన్యస్తరూపాం బుధా
శ్శబ్దబ్రహ్మవిదః కవేః పరిణతాం ప్రాజ్ఞస్య వాణీ మిమామ్

శుభమ్.

వక్రోక్తిజీవితము.

జమ్మలమడక మాధవరామశర్మ.

౧

వందే కవీంద్రవక్త్రేందులాస్యమందిరనర్తకీం
దేవీం సూక్తిపరిస్పందసుందరాభినయోజ్జ్వలాం.

శ్రీశక్తిపరిస్పందముమాత్రమె యుపకరణముగాఁగల పరశివునకు నమస్కృతులు. ఈ మూఁడులోకములవైచిత్ర్యమంతియు నొకచిత్రకర్మ, శివుఁడు తద్విధాత. త్రైలోక్యభావములు యథాతథముగ వివేచితములగును. అం దద్భుతము లేదు. కింశుకములు రక్తములుగా నుండుట లేదా? అది వానిస్వభావము. ప్రేరితమైనశుకములు దేవగక్తములు కావచ్చును. అచటఁగూడ నాశ్చర్యపడనక్కఱలేదు. విదగ్ధభావకులు తమమనీషికలఁ బట్టి భావతత్త్వముల నిరూపించినారు. అదంతు వారివారియభిరుచులై స్థాపితములయినవి. తాదృశుల యీ స్థాపన కేవలము ప్రౌఢి. త్రైలోక్యవర్తిభావపరమార్థ మట్లియుండునని తలఁపరాదు. పరమార్థ మది కాదు. ఊహాలప్రసృతి కంతము లేదు. తర్కసందర్భము లసత్కల్పములు. అట్టి తర్కముల స్వతంత్రత లేకపోలేదు. కాని వానియం దాదరమిడము. సాహిత్యార్థసుధాసింధువునుండి సారమును సమున్మీలింపఁజేయుటయ మాకృత్యము. నిర్మాణరసికతతోఁ దత్త్వమున్మిషింపఁజేయుదుము. తత్త్వమునిర్మితి యనెడి యీయాద్వితయము సహృదయుల కద్భుతామోదచమత్కారమును సంధానించునుగదా? రెంటిటిసమరసత నిట నాస్వాదింపుఁడు.

గ్రంథారంభమున నిష్టసముచితదేవతానమస్కార మొనరించుట సముదాచారము. అందువలన నదియె యిట మొదట నుపక్రాంతము. కవీంద్రవక్త్రేందులాస్యమందిరనర్తకి, సూక్తిపరిస్పంద సుందరాభినయోజ్జ్వల, యగు శ్రీదేవి కభివాదన మొనరింతునని పద్యభావము. కవిప్రవ

రులముఖ మొకనాట్యభవనము. సుకుమారమగు నాట్యము లాస్య మనఁబడును. అట్టి లాస్యమందిరమైన కవిముఖమున శ్రీదేవి లాసిక. ఆదివ్యలాసికయగు నాదేవియొక్క సాత్త్వికాదిసుందరసుకుమారాభినయములు, సుభాషితవిలసితములు. అవియె సూక్తిపరిస్పందము లనఁబడును. ఆదేవి, సత్కవిముఖాంబుజము లను లాస్యవేశ్మములందు నర్తకివలె సవిలాసాభినయములఁ గలిగి నర్తనము చేయుచు విరాజిల్లును. ఇచటితాత్పర్యము నిట్లు తెలియవలయును. ప్రస్తుతవస్తువు విశిష్టమగు కావ్యాలంకారము. వాగ్రూపిణియగు సరస్వతి తదధిదైవతము. ఆదేవి యిట్టిరామణీయకహృదయహారిణి. ఆమె నభివందింతురు. అభిధానమభిధేయము ప్రయోజనము నను నీమూఁడును వక్తవ్యవస్తువిషయములు. వాని నిప్పుడు సూత్రింపవలయును. మొదటివాక్యమున నభిధానాదుల నిరూపించుటవలన వాక్ప్రవృత్తికి విషయనియతి యుత్పాదించినట్లగును. ఏదియేని శబ్దమును ప్రయోగింతుమేని యది స్వవిషయమున నియతమై యుండవలయును. ఆ నైయత్యము గ్రంథాదియందే వ్యుత్పాదింపఁబడవలయును భవననిర్మాణమునకు మాన సూత్ర మవసరముగదా ?

౨

“లోకోత్తరచమత్కారకారి వైచిత్ర్యసిద్ధయే,
కావ్యస్యాయ మలంకారః కోఽప్యపూర్వో విధీయతే.”

కావ్యమున లోకోత్తరచమత్కారము నాపాదించు విచిత్రతాసిద్ధికై యొకయపూర్వమగు నలంకారము కావ్యమునకు విహితమగుచున్నది యని తాత్పర్యము. కవికర్మ కావ్యము. అట్టికావ్యమున కలంకరణ మొనరింపఁబడుచున్నది. చిరంతను లనేకులు కావ్యాలంకారముల నిబంధించినారు అవి ప్రసిద్ధముగనే యున్నవిగదా? మరల నీప్రయాస మేల? యని యన నక్కఱలేదు. ఇది యపూర్వము. చిరంతనోక్తివ్యతిరిక్తార్థము నిదిచెప్పఁగలదు. తదచుంబితార్థ మిందున్నది. ప్రాచీనవిధానము కన్న నుత్కృష్టమైన నపూర్వత్వము సిద్ధింపవచ్చును కాని యిదియట్టి

దియెకాదు. ఇది యలౌకికము, సాతిశయము. ఆయలౌకికతయు లోకోత్తర చమత్కారకారియై వైచిత్ర్యసిద్ధికి సమర్థము. అసామాన్యమగు నాహ్లాదమును విచిత్రభావసంపద సంపాదించును. అట్టిచిత్రవిచిత్రభావసంపత్తి నిది విధానించుటను సాతిశయముగాఁగలదు. శతాధికముగాఁ గావ్యాలంకారములు గలవు. కాని వానిలో నేయొక్కదానివలనఁగూడ నేవంవిధమైన వైచిత్ర్యసిద్ధిలేదు.........లోకమున నలంకారము శరీరమునకు శోభాతిశయకారిగా నున్నది. కావునఁ గటకకేయూరాద్యలంకారముల నలంకారశబ్దము ముఖ్యముగాఁ జెప్పును. కావ్యమందలి యుపమాదులు గూడ శోభాతిశయకారకములే. శోభ నాపాదించుట యిచటఁగూడ సమానము. కావున నుపమాదులు నలంకారములే కాని యలంకారశబ్దముపమాదులఁ జెప్పుట నుపచారము. ఇచట ముఖ్యవృత్తి లేదుగదా ? గుణాదులుగూడ నుపమాదిసదృశములు. అందుచే నవియు నలంకారములు. అట్లె వానిని జెప్పుగ్రంథము నలంకారము కావచ్చును. గ్రంథము, గ్రంథమునఁ జెప్పఁబడు నుపమాదులు, గుణాదులు, నొకేయలంకారశబ్దమునఁ జెప్పఁబడవచ్చునని పర్యవసిత మగుచున్నది. ప్రతిపాద్యమునఁ బ్రతిపాదకమునఁగూడ నొకే వ్యవహారమున్నది. శబ్దార్థము లేకయోగక్షేమములు కావున నిది యుపపన్నము కావచ్చును. ఇట్లె లోకప్రయోగమునుగలదు. ఘటశబ్దమునకు ఘటమె యర్థము. ఘటమనుపద మొకటియె శబ్దార్థములపరముగాఁ బ్రయుక్తమగుచున్నది. కాఁగా గ్రంథమున కలంకారమని యభిధానము. ఉపమాది ప్రమేయజాత మభిధేయము. పైఁ జెప్పిన వైచిత్ర్యసిద్ధి ప్రయోజనమని తేలినది.

అలంకారమున కిట్లు ప్రయోజనము గలదని స్థాపితమైనది, కావ్యమలంకార్యము. అలంకార్యమునకుఁ బ్రయోజనము లేకున్న నలంకారప్రయోజన మెట్టిదైనను వ్యర్థమేకదా ! కావునఁ గావ్యప్రయోజనము నికఁ జెప్పవలయును.

3

"ధర్మాదిసాధనోపాయః సుకుమారక్రమోదితః,
కావ్యబంధోఽభిజాతానాం హృదయాహ్లాదకారకః."

ధర్మార్థకామమోక్షముల సంపాదనమున నుపాయమును, సుకుమారక్రమోదితము నగు కావ్యబంధ మభిజాతులగు లలితమనస్కులకు హృదయాహ్లాదకారకమగునని సామాన్యముగా భావార్థము. అభిజాతులగు రాజపుత్త్రాదులు సుకుమారాశయులు. ధర్మాద్యుపేయముల వారర్థింతురు. విజిగీషువులై యుందురు. భోగలాలసులుకానఁ గ్లేశభీరువులై యుందురు. కావ్యబంధ మట్టివారల కాహ్లాదకము. లలితమతుల వినోదపెట్టునదియైనను క్రీడనకాదిప్రఖ్యము కాదు. ధర్మాదిసాధనోపాయ మాటవస్తువు కాదుకదా? సాధకునియందలి యుపాయములచే ధర్మాదిచతుర్వర్గము పొందఁదగియున్నది. కావునఁ జతుర్వర్గ ముపేయము, కావ్యబంధము ధర్మాదుల నుపదేశవిధమున బోధించును. కావున ధర్మాదిసంపాదనమునఁ గావ్య ముపాయము. అందుచే వానిప్రాప్తినిమిత్త మన వచ్చును. ఇతరశాస్త్రములును పురుషార్థోపదేశనపరములే. అయినను గావ్యముతో సాటిగావు. అవి సుకుమారక్రమోదితములు గావు. అట్లు కాకపోవుటయే వానియపరాధము, సుందరము సహృదయహృదయహారియైన పరిపాటీవిన్యాసము కావ్యమునకున్నది. కావ్యబంధ మభిజాతుల కాహ్లాదకమైనను బ్రవర్తకమగుచున్నది. ధర్మాదిప్రాప్త్యుపాయత్వమును బొందుచున్నది. ధర్మాద్యుపదేశము శాస్త్రములందుఁ గఠోరక్రమమున నుండుటచే దురవగాహము. కష్టబంధముగల శాస్త్రములందు ధర్మాద్యుపదేశమున్న నకించిత్కరము. రాజపుత్త్రులు స్వవిభవసముపేతులై సమస్తజగతీవ్యవస్థాకారిత్వమును బొంది సముచితసకలవ్యవహారసముచ్ఛేదమునఁ బ్రవర్తించుటయందె ప్రభువులగుచున్నారు. వారలకుఁ దగిన శ్లాఘ్యోపాయోపదేశము లేకపోవుటయె హేతువు తాదృశులకుఁ దగిన వ్యుత్పత్తిని సంధానింపవలయునని కవులు గడచిపోయినను సచ్చరితరాజ

చరితమును నిదర్శించుటకు నిబంధింతురు. ఇట్లు కావ్యబంధమునకు శాస్త్రాతిరిక్తమగు ప్రగుణప్రయోజనము గలదని తెలియవలయును.

పురుషార్థసిద్ధిరూపమగు ముఖ్యప్రయోజన మిట్లుండఁ గావుత. లోకయాత్రాప్రవర్తన నిమిత్తమగు నన్యప్రయోజనమును లేకపోయి నచో నమ్యక్సంభూతిని సంభావింపఁజాలము. భృత్యసుహృత్ స్వామ్యాది సమావర్జనముగూడఁ గావ్యమునఁ గలుగవలయును. కావున నితరప్రయోజనవత్తయుఁ గావ్యబంధమునకుఁ బ్రతిపాదింపవలసి యున్నది.

౪

వ్యవహార పరిస్పందసౌందర్యం వ్యవహారిభిః
సత్కావ్యాధిగమాదేవ నూతనౌచిత్య మాప్యతే.

నూతనౌచిత్యశోభితమైన వ్యవహారపరిస్పందసౌందర్యమును వ్యవహర్తలు సత్కావ్యాధిగమమువలననే పొందఁగలరు. లోకవృత్తము యొక్క క్రియాక్రమాత్మకమగు వ్యాపారము వ్యవహారపరిస్పంద మనఁబడును. అలౌకికమగు నుచితభావ (ఔచిత్య)ముగల రామణీయకముకమనీయకావ్యపరిజ్ఞానముననేకలుగును. ఇతరములవలన లభ్యముగాదుమహాత్ములగు రాజాదులవ్యవహారము వర్ణింపఁబడునప్పుడు తదంగభూతములైన ముఖ్యసచివాదు లందఱు ప్రాతిస్వికములగుఁతమతమసముచితకర్తవ్యవ్యవహారములందు నిపుణులుగా నిబంధింపఁబడుదురు. అట్టి యా నిబంధనము నిఖిలవ్యవహారులకు లోకవృత్తోపదేశకమగును. కమనీయకావ్యమున శ్రమించువారు వ్యవహారపరిస్పంద సౌందర్యాతిశయసంపత్సముపేతు లగుదురు. శ్లాఘనీయఫలభాజనులగుదురు. ఇది యిచటి భావము.

చతుర్వర్గలక్షణమగుపురుషార్థము కావ్యప్రయోజనముగా సమామ్నాతమైనది. అది పరంపరాప్రయోజనము. పురుషార్థసముపార్జనకుఁ గొన్నివిషయములు గావలయును. కావ్య మావిషయవ్యుత్పత్తికారణము. కావ్యమున ముందుగా నావిషయవ్యుత్పత్తి యనంతరము పురుషార్థసిద్ధి యగుట పురుషార్థముసాక్షాత్ప్రయోజనము కాదు. అదియుఁగాక యాఫ

లము సమయాంతరభావి. పురుషార్థోపభోగ ఫలమగు నాహ్లాదమును సమయాంతరముననే సంప్రాప్తమగును. కావునఁ దదతిరిక్తము సహృదయహృదయ సంవాదసుభగము తదాత్వరమణీయమునగు ప్రయోజనాంతరమును జెప్పుటకే కారిక యుపక్రాంతమగుచున్నది.

౫

చతుర్వర్గఫలాస్వాద మప్యతిక్రమ్య తద్విదాం
కావ్యామృతరసే నాంత శ్చమత్కారో వితన్యతే.

కావ్యహృదయవిదుల చేతముఁ గావ్యామృతానుభవమునఁ జమత్కార ముద్వేలమగును. చతుర్వర్గఫలాస్వాదము నతిశయించిన హ్లాదముద్భూతమగును. ధర్మాదిచతుర్వర్గఫలాస్వాదమునకుఁ బ్రసిద్ధాతిశయము గలదు. ఆయతిశయము నుగూడ నిచటిచమత్కారము నిర్జించును. దానిని బస్పృశ్యప్రాయము చేయును. ఇది యిచటి యభిప్రాయము:— చతుర్వర్గఫలాస్వాదము ప్రకృష్టపురుషార్థము. అది సర్వశాస్త్రప్రయోజనముగాఁ బ్రసిద్ధము. అదియు నీ కావ్యామృతచర్వణచమత్కారకళాలేశసామ్యకలన నేమాత్రము బొందఁజాలదు. శాస్త్రసందర్భము దుశ్శ్రవదుర్భణనదురధిగమత్వాది దోషదుష్టము. తదధ్యయనము దుఃసహదుఃఖదాయి. కావ్యము తత్కాలకల్పిత కమనీయ చమత్కృతిసహితము. ఆ శాస్త్ర మీకావ్యముతో నెట్లును స్పర్ధ నధిరోహింపఁ జాలదను నర్థ మర్థసిద్ధము.

కటుకౌషధమువలె శాస్త్ర మవిద్యావ్యాధుల నాశ మొనరించును. ఆహ్లాదపెట్టు నమృతమువలెఁ గావ్య మవివేకగదాపహము. తత్కాలమున [illegible] గావ్యము రసనిష్యందసుందరమగుచున్నది. ఆకావ్యము విచార్యము.

౬

అలంకృతి రలంకార్య మపోద్ధృత్య వివిచ్యతే
తదుపాయతయా తత్త్వం సాలంకారస్య కావ్యతా.

కావ్యోపాయమగుట నలంకృతి నలంకార్యమును వేఱువేఱుగా వివేచింతుము. సాలంకారమునకే కావ్యత్వమనుట యిటఁ దత్త్వము. "అలంక్రియతే౽నయా ఇత్యలంకృతిః" అని యలంకృతిపదవ్యుత్పత్తి. అలంకరించునది యలంకృతియగును. అలంకృతియే యలంకరణము. అది యిచట విచారింపఁబడును. అలంకరింపఁదగునది యలంకారము. వాచకము. వాచ్యము నలంకరణీయము. అదియు వివేచితమగును. సముదాయరూపమున అలంకృతి యలంకార్యము లంతర్భావము పొందియుండును. వానిని విభజించి ప్రదర్శింతుము. ఇవి కావ్యోపాయములు గావున వాని యిట్టివివేకము కావ్యవ్యుత్పత్తి నాపాదించును. సముదాయాంతఃపాతు లసత్యభూతములైనను వేఱువేఱుగా నపోద్ధరణము చేసి వివేచన మొనరించుట వ్యుత్పత్తినిమిత్తమగును. ఈవిషయ మితరశాస్త్రములందుఁ బ్రసిద్ధము. వైయాకరణులు వాక్యాన్తర్భూతములైన పదము లసత్యము లందురు. అట్లే పదాంతర్భూతములైన ప్రకృతి ప్రత్యయములుగూడ నసత్యప్రాయములు. అయినను వాని వివేచనమును వారొనరించినారు. అది వ్యుత్పత్తి నాపాదించుచున్నదిగదా ! కావ్యోపాయమగుట వాని యపోద్ధార మసత్యభూతమైనను నాచరింపఁబడుచున్నది. సాలంకారమునకే కావ్యత్వమనుట యిటఁదత్త్వము. అదియె సత్యము. కాఁగా నిచట నిది పరమార్థము. కావ్యము కవికర్మ. అలంకారసహితమునకే కావ్యత్వమున్నది. నిరస్తావయవమైన సకలసముదాయమునకే కవికర్మత్వము గలదనుటసమ్మతము. కాఁగా నలంకృతమునకే కావ్యత్వము నిషిద్ధము. కాని కావ్యము నలంకారయోగ మనుటకాదు. అలంకారశోభితత్వమున్ననే కావ్యస్థితి యున్నది.

అలంకారసహితమె కావ్యమగునని కావ్యస్వరూపము కొంచెము సమ్ముగ్ధముగా నాసూత్రితమైనది. కాని నిపుణముగా నిశ్చితము కాలేదు. కావ్యవ్యపదేశముఁ బొందఁగల్గునది యెట్టివస్తువృత్తో నుండునో నిరూపింపవలయును. కావునఁ గావ్యలక్షణము చెప్పఁబడుచున్నది.

౭

శబ్దార్థౌ సహితౌ వక్రకవివ్యాపారశాలిని
బంధే వ్యవస్థితౌ కావ్యం తద్విదాహ్లాదకారిణి.

వాచకము వాచ్యమును శబ్దార్థములు. వక్రకవివ్యాపారమున శోభించు తద్విదాహ్లాదకారకమగు బంధమున సహితములగు శబ్దార్థములు కావ్యముగా వ్యవస్థితములని మూలసూత్రము. వాచ్యవాచకములు రెండును సమ్మిళితములై కావ్యమగును. రెండు నొకటియనుట విచిత్రోక్తియె కాని కొందఱు కవికౌశలకల్పితకమనీయతాతిశయముగల కేవలము శబ్దమే కావ్యమని యందురు. కొందఱు రచనావైచిత్ర్యచమత్కారకారియగు వాచ్యమే కావ్యమనియందురు. ఆపక్షద్వయ మిచట నిరస్తమగుచున్నది. ప్రతితిలమునఁ దైలముండునట్లు రెండిటియందును దద్విదాహ్లాదకారిత్వ మున్నది. ఒకదానియందే యది యుండుననుట కాదు. ప్రతిభాదారిద్ర్యదైన్యమున నతిస్వల్పభాషితములు గల కవులు కొందఱు వర్ణసావర్ణ్యరమ్యతనే నిరూపింతురు. అచట వాచ్యవైచిత్ర్య కణికయు నుండదు. అట్టిచట్ల మునిప్రణీతస్తోత్రామంత్రణ కల్పములగు సంబోధన లుండును అవి తద్విదుల కాహ్లాదకారిత్వము నేమియుఁ బోషింపఁజాలవు. శోభాతిశయశూన్యమగు వస్తుమాత్రమును గావ్య వ్యపదేశార్హము కాదు. శుష్కతర్కవాక్యవాసనాధివాసితచేతస్కులగు కవులు కొందఱు ప్రతిభాప్రతిభాతవస్తుమాత్రమును వ్యసనితతో నిబంధింతురు. అట్టియెడ వాచకవక్రతావిచ్ఛిత్తిలవముగూడ నుపలక్షితము కాదు. అలంకారరహితమైనను వస్తుమాత్రమునఁ దద్విదాహ్లాదకారిత్వము గల్గకపోదు. కవిచేతమునఁ దొలుత ప్రతిభాసమానమగు వస్తువు స్ఫురించును. అది యప్పు డఘటితపాషాణశకలకల్పమణిప్రఖ్యమె కావచ్చును. అదియె విదగ్ధకవివిరచితవక్రవాక్యోపారూఢమైనపుడు శాణోల్లీఢమణిమనోహర మగును. అప్పు డదియె తద్విదాహ్లాదకారి కావ్యత్వము నధిరోహించును. కావున రమణీయతావిశిష్టమయినను

శబ్ద మొక్కటి కావ్యము కాదు. కేవల మర్థము కావ్యము కాదని పర్యవసితము. ప్రాచీనులు కొందఱు అర్థమునకే కావ్యత్వము నంగీకరించినారు. కావుననే వారు కావ్యమునకు రూపకాద్యర్థాలంకారములె కావలయు ననిరి. అనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారము లలంకారములే కావని వారితలంపు. అనేకవిధముల రూపకాదులనే వారు నిరూపించినారు. మనోహరమైనను వనితావదనము నిరలంకారమైనచో విభాసింపకుగదా! అట్లు నిరలంకారకావ్య మేమాత్రమును శోభింపదు. కొందఱు శబ్దమె కావ్యమనిన వారు కలరు. వారు రూపకాదులు కావ్యమునకు బాహ్యాలంకారము లందురు. సుబన్తతిఙన్తముల చక్కని సన్నివేశమునే కావ్యాలంకారములుగా నెన్నుదురు. వారల కనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారములే యభిమతములు. అదియె వారిమతమున సౌశబ్ద్యము. రూపకాద్యర్థాలంకారనివేశనమేతాదృశము కాదని వారియూహ. ఈ మతములు రెండును సమ్మతములు కావు. శబ్దార్థాలంకారభేదమున నారెండు నభిమతములు. కాఁగా సమ్మిళితములగు శబ్దార్థములు రెండును గావ్యమని సిద్ధము.

సహితభావము సాహిత్యము. సాహిత్యమునున్న శబ్దార్థములె కావ్యమనుటవలన రెండిటిలో నొకప్పుడొకదానికిఁ గొంచెము న్యూనత కలిగినను గావ్యవ్యవహారము వర్తించునా? యను శంక లేదు. శబ్దార్థముల రెంటికిని వాచ్యవాచకసంబంధ మున్నది. వాని కెపుడును సాహిత్యవిరహము లేదనుట సత్యమె. అయిన నిచటి విశిష్టమగు సాహిత్యమె యభిప్రేతము. వక్రతచే విచిత్రములైన గుణాలంకారసంపదల పరస్పరస్పర్ధాధిరోహమె యిచటి విశిష్టసాహిత్యము. సంగతులైన సత్సుహృదులిద్దఱు సమసర్వగుణులై పరస్పరశోభాహేతువులగునట్లు శబ్దార్థములు నట్లె యన్యోన్యశోభాసమర్థము లగును. శబ్దార్థములు రెండు నను ద్వివచనమున వాచ్యవాచకజాతిద్విత్వము చెప్పఁబడును. కేవలవ్యక్తిద్విత్వాభిధాన మభిమతముగాదు. శబ్దత్వ మర్థత్వమనునది వ్యక్తిద్విత్వము. కేవల మొకపదమునఁ గూడ శబ్దత్వమర్థత్వ ముండును. అంతమాత్రమున నచటఁ

గావ్యత్వ మంగీకరింపవలసివచ్చును. కావుననే బంధము లవ్యవస్థితములై యుండవలయునని మూలవచనము. బంధ మనునది వాక్యవిన్యాసము. అచట సవిశేషముగా లావణ్యాదిగుణాలంకారశోభగల సన్నివేశమున నవస్థితములై యుండవలయుట యభీష్టము. సహితములను స్థలమున స్వజాతీయములకన్న శబ్దమునకు శబ్దాంతరముతో, వాచ్యమునకు వాచ్యాన్తరముతోడను యథాయోగముగాఁ బరస్పరస్పర్థిత్వరూపమగు సాహిత్య ముండవలయుట వివక్షితము. కాకపోయినచోఁ దద్విదాహ్లాద కారిత్వమునకు హాని ప్రసక్తమగును. శబ్దార్థముల రెంటిలో నొకదాని సాహిత్యవిరహ మన్యతరమునకును బర్యవసన్నమగును. శోభించు నర్థమైనను సమర్థవాచకము లేకపోయినచో మృతకల్పమగును. వాక్యోప యోగివాచ్యము లేనపుడు శబ్దమును వాచ్యాంతరవాచకమై వాక్యమునకు వ్యాధిభూతమగును. కావునఁ బరస్పరసాహిత్య ముండవలయుట నావశ్యకము.

కవి ప్రక్రియాక్రమము షట్ప్రకారవక్రతావిశిష్టమై యుండవలయును. సామాన్యముగాఁ గవివ్యాపారము శాస్త్రాదులందుఁ బ్రసిద్ధమైన శబ్దార్థముల నిబంధముకన్న వ్యతిరిక్తమై యుండును. అట్టి వక్రకవి వ్యాపారముచే బంధము శోభించునది కావలయుట యావశ్యకము. కష్ట కల్పనోపహతమైన బంధమును నొకప్పుడు ప్రసిద్ధవ్యతిరేకిత్వము గలిగి యుండవచ్చును, గాని యది తద్విదాహ్లాదకారి కాదు. తద్విదు లనఁ గావ్యవిదులు. తద్జ్ఞుల కానందమును గూర్చు బంధమున శబ్దార్థము లు వక్రతాసుందరములై వ్యవస్థితములు కావలయునని పరమార్థము. వక్రతాప్రకారములు తద్విదాహ్లాదకారిత్వమును బ్రత్యేకముగా వాని వాని యవసరమున ముందు విస్పష్టము చేయఁబడును.

కావ్యసామాన్యలక్షణము విహితమైనది. ఇఁక విశేషలక్షణము చెప్పవలయును. ముందుగా శబ్దార్థముల స్వరూపము నిరూపింపఁబడును.

౮

వాచ్యోఽర్థో వాచకశ్శబ్దః ప్రసిద్ధ మితి యద్యపి
తథాపి కావ్యమార్గేఽస్మిన్ పరమార్థోఽయ మేతయోః.

వాచ్యమగు నభిధేయ మర్థము. వాచకమగునది శబ్దము. అర్థశబ్దముల కీలక్షణము ప్రసిద్ధమే. అయిన నీ యలౌకిక కావ్యమార్గమున నీ యర్థశబ్దములకుఁ జెప్పఁబోవునదియే పరమార్థము. అదియే యపూర్వతత్త్వము. శబ్దముల కుద్యోతకములని వ్యంజకములని భేదములు గలవు. అట్లే ద్యోత్యములు వ్యంగ్యములు నని యర్థము లున్నవి. వానినిట సంగ్రహింపక పోయినను హానిలేదు. అర్థప్రతీతికారిత్వ మనునది వాచకమునందువలె ద్యోతక వ్యంజకములందును గలదు. ప్రత్యేయత్వమనఁగాఁ దెలియఁబడుట యనునది వాచ్యమునం దున్నట్లు ద్యోత్యవ్యంగ్యములందును గలదు. కావున నన్నిశబ్దములు వాచకములని, అన్నియర్థములు వాచ్యములని నిరుక్తమైనది.

ఆ యపూర్వతత్త్వమేమి?

శబ్దో వివక్షితార్థైకవాచకోऽన్యేషు సత్స్వపి
అర్థః సహృదయాహ్లాదకారిస్వస్పందసుందరః.

ఇతరశబ్దము లనేకములున్నను వివక్షితార్థమునకే వాచకమగు నదియే శబ్దము. సహృదయుల కాహ్లాద మొనరించు స్వపరిస్పందసుందరమగునదియే అర్థము. కావ్యమున సముచితసమస్తసామగ్రికల శబ్దమే యుండవలయును. కవి చెప్పఁదలఁచిన యర్థము వివక్షితము. ఆయర్థమునకు వాచకపదము లనేకము లున్నను కేవల మదియే వాచకము కావలయును. అట్టి వాచకమే కావ్యశబ్దమని యనఁబడును. ఒక్కొక యర్థము సామాన్యరూపమునఁ జెప్పఁబడుట కభిప్రేతమగును. అట్టి యర్థమునకు విశేషాభిధాయకమగు శబ్దము చక్కని వాచకత్వమును బొందఁజాలదు. రత్నసామాన్యమును సామాన్యవాచకమగు రత్నపదముచేఁ జెప్పవలసి యున్నపుడు విశేషవాచకమగు కౌస్తుభపదముచేఁ జెప్పుట శోభాతిశయమును సంపాదింపదు. అప్పటి ప్రక్రమోపసంహారవైషమ్యము వైరస్యదాయి యగును. కావున నట్టిచోటుల సామాన్యాభిధాయియగు శబ్దమే

సహృదహృదయహారి కాఁగలదు. విశేషరూపమున వస్తువు ప్రతిపాదింపఁబడవలసియున్నప్పుడు విశేషాభిధాయకాభిధాననిబంధనమునే కవులాచరింతురు. జిగుప్సనీయార్థ మభిమతమైనచోఁ బరమేశ్వరవాచక శబ్దసహస్రమున్నను కపాలిశబ్దప్రయోగము వాచకవక్రత నాపాదించును. కపాలిపదము జుగుప్సాస్పదము ఇచటియర్థము శబ్దాంతరాభిధేయమగుట కుత్సహింపదు. వాచకము కవి తలంచిన విశేషము నభిధానించుటకు క్షమమై యుండవలయును. తత్సమయసముల్లిఖితమగు నొకానొక పరిస్పందమునఁ బదార్థములు ప్రతిభలోఁ బరిస్ఫురించును. అవి ప్రకృతప్రస్తావమునకుఁ దగిన యేదేని యుత్కర్షతో సమాచ్ఛన్నస్వభావములగును. అవి వివక్షితములై యభిధేయమార్గమున నవతరించునపుడు తథావిధవిశేషాభిధానసమర్థమగు శబ్దముచే నభిధీయమానములైనచోఁ జేతనచేతశ్చమత్కారిత్వమును బడయఁగలవు. విశేషాభిధానము నాకాంక్షించు పదార్థమున కావిశేషప్రతిపాదనపరవిశేషణము లేకున్నచో శోభాహాని కల్గును. ఈవిషయవివేకము వాచకవక్రతాప్రకారస్వరూపనిరూపణావసరమున సవిశేషముగాఁ బ్రకటము కాఁగలదు. కావ్యమున నర్థము సహృదయాహ్లాదకారిస్వస్పందసుందరము కావలయును. కావ్యార్థవిదులు సహృదయులు. ఆత్మీయస్వభావమున సుకుమారమగు నర్థము వారల కాహ్లాద మీయవలయును. పదార్థము సామాన్యముగా నానావిధధర్మఖచితమగును. అయినను సహృదయహృదయాహ్లాద మాధానించుటకు సమర్థమగు ధర్మసంబంధమే యిచట నభిమతము. స్వభావమహత్త్వ కల్గి రసపరిపోషాంగత్వము పొంది వ్యక్తిత్వమును సంపాదించునర్థమె తదాహ్లాదసామర్థ్యముకలది యగును. శబ్దార్థముల కిట్టి విశిష్టలక్షణమే యుపాదేయము. అపుష్టపార్థము నేయార్థము మొదలగు దోషములు దూరోత్సారితము లగును. కావున వానిని వేఱుగాఁ జెప్పనక్కఱలేదు. ఇంతవఱకు శబ్దార్థముల ప్రసిద్ధిరూపాతిరిక్తమగు రూపాంతరము చెప్పఁబడినది. అంతమాత్రమె కావ్యోపయోగి కాదు. అచట వైచిత్ర్యాంతర విశిష్టత యున్నది.

గ్రంథస్వీకారము.

(1) కర్మయోగము (2) భక్తియోగము (3) సర్వంవిష్ణుమయంజగత్.

శ్రీ వివేకానందస్వామి మహోపన్యాసముల కివి యాంధ్రీకరణములు. క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దమున శ్రీరామకృష్ణపరమహంసకు ముఖ్యశిష్యుఁడగు శ్రీ వివేకానందస్వామి హిందూ మతమునుగూర్చియు, నందలి ముఖ్యసిద్ధాంతములనుగూర్చియు నమెరికా మొదలగు పాశ్చాత్యదేశముల గంభీరోపన్యాసముల నొసంగియున్నారు. ఆయా యుపన్యాసములు, గ్రంథములు నాంగ్లభాషను రచింపఁబడి యున్నవి. వానిని ఆంధ్రులయుపయోగార్థము మదరాసునందలి శ్రీరామకృష్ణ మఠమువారు సులభమగు శైలి నాంధ్రీకరింపఁజేసి ప్రచురణమొనర్చి యున్నారు. అనువాదకులు శ్రీ మాధవచైతన్యబ్రహ్మచారిగారు. వీరిదివఱలో వివేకానందుల జీవితచరిత్రమును బ్రకటించియున్నారు. వీరి భాషాంతరీకరణము సులభమై పాఠకులు శ్రమలేకుండఁగ వేదాంతవిషయముల గ్రహించుటకు వీలుగనున్నది. మూలగ్రంథమునందలి భావోద్రేకమును వ్యక్తపఱచుచు హిందూమతసిద్ధాంతములనుదర్పణమునందువలెఁ బ్రతిబింబితమొనర్చుచున్నది. కేవలము అనువాదము మాత్రమేగాక, వివేకానందులవారు గ్రహించిన మూలగ్రంథములగు భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు మొదలగు గ్రంథములనుండి ప్రమాణము లీయఁబడినవి. భాషాంతరీకరణము మక్కికిమక్కిగఁ జేయఁబడక పాఠకులకు సుబోధమగునట్లు చేయఁబడినది. మూలగ్రంథమునుగూర్చి విశేషముగ వ్రాయవలసిన ప్రసక్తి యేమియు లేదు. శ్రీ వివేకానందుల యుపన్యాసములు గ్రంథములు ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశముల మెప్పువడసియున్నవి. ఆంగ్లభాషయం దట్టిసులభలలితశైలిని వేదాంతవిషయముల నుపన్యసించిన మహనీయుఁడు మఱియొకఁడు లేఁడని చెప్పవచ్చును. అట్టి యుపన్యాసముల

నాంధ్రీకరణ మొనర్పఁజేసి ప్రకటించిన శ్రీరామకృష్ణమఠమువారి కాంధులు తమకృతజ్ఞతాభివందనముల నొనర్పవలసియున్నారు. గ్రంథములువలయువారు మేనేజరు శ్రీరామకృష్ణమఠమునకు వ్రాయవలయును.

---

4. రుక్మవతీపరిణయము.

రేకపల్లి సోమనాథకవి ప్రణీతము వెల రు 1-0-0.

ఈప్రబంధము విజయనగరమున శ్రీ వేపకొమ్మ గురువేంకట సుబ్బయ్యగారి యధ్యక్షతను ఆంధ్రవిజ్ఞానమండలివారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన నైదవకుసుమము. గ్రంథకర్త క్రీ. శ. పదునెనిమిదవ శతాబ్దియందు అడిదము సూరకవికి సమకాలికుఁడై శ్రీ కాకర్లపూడి గోపాలరాయ పాయకరావుగారి యాస్థానకవియై యుండెను. గ్రంథమునందలి యితివృత్తము పురాణప్రసిద్ధము భాగవతదశమస్కంధమునందలిది. ప్రద్యుమ్నుఁడు రుక్మిణీగర్భమున జనించి, శంబరాసురునిమాయచే సముద్రమున మత్స్యోదరమునఁబడి, రతీదేవిసహాయమున శంబరునిజంపి, మేనమామయగు రుక్మికుమార్తెయగు రుక్మవతిని స్వయంవరమున వివాహమాడుట యను కథ యిందు వర్ణితము. కవిత్వమును బ్రాచీనప్రబంధములరీతి ననుకరించుచు, సంస్కృతాంధ్రముల కలయికచే శోభిల్లుచు, హృదయాహ్లాద మొనర్చుచున్నది. ఈ రేకపల్లి సోమనాథుని కవితను బ్రశంసించెడి పద్యము శిష్టుప్తియందీయఁబడినది. ఈకవి కవిత్వము రుచుల వెన్నప్పములకు సరియగునఁట. పాఠకులు దానిం జవిచూచి యానందింతురుగాక. శ్రీ ఆంధ్రవిజ్ఞానమండలివారు ప్రాచీనకవివరుల కావ్యములఁ బ్రకటించుచు నాంధ్రభాషకు మహోపకార మొనర్చుచున్నారు. వారి ప్రయత్నమున కాంధ్రభాషాభిమానులు చేయూఁత నొసఁగుదురని యాశించుచున్నాము.

---

5. శృంగారరసతరంగిణి.

ఇది ప్రాచీనప్రబంధములనుండి శృంగారరసప్రధానములగు పద్యముల సేకరించి శ్రీ గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారిచేఁ బ్రకటింపఁబడినది. గద్యతరంగము ముందుఁ బ్రకటింపఁబడును. గ్రంథకర్తలు విజయనగరమున నుండి శృంగారగ్రంథమాలయందుఁ బెక్కుగ్రంథములఁ బ్రకటించియుండిరి. వీరిప్పుడు ఆంధ్రవిజ్ఞానమండలియందుఁ బ్రాచీన ప్రబంధములఁ బ్రకటింపఁజేయుచున్నారు. వీరియాంధ్రభాషాభిమాన మాయా గ్రంథములప్రకటనముచేతనే సువ్యక్తమగుచున్నది. ఈగ్రంథప్రకటనమున వారియాశయము మున్నుడియందుఁ దెలుపఁబడినది. 'కామోద్వృత్తికిఁగాక ప్రాజ్ఞులకు సత్కావ్యార్థభావప్రసూనామోదార్థము నేర్చికూర్చియిడితి న్నానందముం జెందరే' యని వారందు వ్రాసియున్నారు. ఆంధ్రభాషాభిమానులాయాప్రాచీన ప్రబంధములలో శృంగారపద్యములఁ బఠించి యానందమునుగాంతురుగాక. పదునాలుగ్రంథములనుండి పద్యములిందు సమకూర్పఁబడినవి, వెల రు 1—0—0.

---

6. హిందూమతము. (Hinduism)

కొవ్వూరు సంస్కృతకళాశాలాధ్యక్షులగు శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము ఎం. ఏ. గారిచే రచింపఁబడినది. గ్రంథకర్త లిదివఱలో వేదకాలపుస్త్రీలు, స్మృతికాలపుస్త్రీలను గ్రంథములను రచించి ప్రకటించియున్నారు. వీరికి హిందూమతమునందును, యామతసిద్ధాంతములందును యభినివేశ మెక్కువ. శ్రుతిస్మృతిసదాచారములచే నిర్ణయింపఁబడిన హిందూమతధర్మములెల్లరకు సుబోధకములగునట్లు సులభశైలి నీగ్రంథము రచియింపఁబడినది. పీఠికయందలి పండితాగ్రేసరుల సదభిప్రాయములవలననే దీనియుత్కృష్టత తెలియఁగలదు. పాశ్చాత్యప్రపంచవిజ్ఞానసంఘర్షణముచే క్షీణించుచున్న హిందూమతమునకు నేఁటిదినములలో నిట్టిగ్రంథము లత్యావశ్యకములు. ప్రతిబాలుఁడు న

జదివి గ్రహింపఁదగిన విషయము లిందెన్నేనిగలవు. గ్రంథమున నాయా ప్రమాణముల యర్థమును మాత్రము నిర్వచించి గ్రంథకర్త లాప్రమాణముల నధోజ్ఞాపికలయం దిచ్చినచోఁ గ్రంథమింకను పఠనీయానుకూలమైయుండును. 'హిందూ'శబ్దమును గూర్చి యుపోద్ఘాతమునఁ దెలుపఁబడినది. హిందూమతమనిన శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసనిబద్ధమగు మతమని వీరియాశయము. బౌద్ధాదిమతములు హిందూమతమునందలి విషయములఁ గొన్నిటిని గ్రహించినను, యవి హిందూమతాంతర్భూతములు గావని వీరు తెలుపుచున్నారు, బౌద్ధులు, జైనులు, సిక్కులు, ఆర్యబ్రహ్మసామాజికులును హిందువులైనను ప్రాచీన మతసంప్రదాయములలోఁ గొన్నిటిని త్యజించి భిన్నసంస్థలుగ నేర్పడియున్నారు. ఆయాసంస్థల సిద్ధాంతములనుదెలుపుట గ్రంథకర్తలయుద్దేశము కాదు. ఈగ్రంథమునఁ గొన్నిభాగము లిదివఱలోఁ త్రిలిఙ్గ, దివ్యవాణి, మోక్షసాధని మున్నగు పత్రికలఁ బ్రకటింపఁబడియున్నవి. ప్రథమాధ్యాయమున వేదాదిగ్రంథములప్రామాణ్యమును, ద్వితీయమున గ్రంథప్రయోజనమును, సనాతనధర్మపునరుద్ధరణావశ్యకతయుఁ దెలుపఁబడినవి. మూఁడవయధ్యాయమున వర్ణవ్యవస్థయు, ప్రత్యేకధర్మములును, నిరూపింపఁబడి, యిదిజాతీయతకు విరుద్ధముకాదని సిద్ధాంతీకరింపఁబడినది. (nationalism) నాల్గవయధ్యాయమున చతురాశ్రమములు వానిధర్మములును, పంచమమున నిత్యనైమిత్తిక కర్మములును, వానియాచరణవిధానమును, నాఱవ యధ్యాయమున దయా శాంతి శౌచము మొదలగు సష్టగుణముల స్వరూపప్రాధాన్యమును వర్ణితములు; సప్తమాధ్యాయమున స్త్రీస్వాతంత్ర్యము, దాంపత్యము మొదలగువిషయములు ప్రాచీనదృక్పథమున విమర్శింపఁబడినవి. అష్టమాధ్యాయమున భగవంతునిగూర్చియు, నేకేశ్వరోపాసనము, శివవిష్ణు బ్రహ్మాదిదేవతాయర్చనములఁ గల సామరస్యమును, ఉపాసనాపద్ధతి ప్రయోజనమును గలవు. ఈగ్రంథమునఁ దెలుపబడినవిషయములలోఁ గొన్నిసంఘసంస్కారకులకును, స్త్రీ సమాజములకును వెగటుగఁ దోఁప

వచ్చును. కాని ప్రాచీనదృక్పథము ననుసరించి రచింపఁబడుటచే నట్టిది తప్పదు. ప్రాచీనసంప్రదాయముల ననుసరించి రచింపఁబడిన యీగ్రంథముహిందూమతసిద్ధాంతములనుసులభమగు తెలుఁగుభాషనుదెలుపుచు జిజ్ఞాసువుల కత్యంతోపకారకముగ నున్నది. గ్రంథకర్త లాయాతావుల జైనబౌద్ధాదియవాంతరమతసిద్ధాంతములను దిఙ్మాత్రముగ సూచించిన బాగుండునని తోఁచును.

వెల 0-12-0

---

7. భారతీయనాగరికత.

అహింసాతత్త్వము (మొదటి భాగము). ఈ గ్రంథము మహాత్మాగాంధి, నెహ్రు, బోసు, తాతా, అబ్దుల్ కలాం ఆజాద్ మున్నగు సుప్రసిద్ధనాయకుల చరిత్రములను, వెల్సుగారి జగత్కథ కనువాదమును రచించిన శ్రీ కామాండూరి శఠకోపాచార్యులు. ఎం. ఏ. బి. ఎల్ గారిచే రచింపఁబడినది. ఇందలి విషయ మపూర్వమైనది. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యదేశముల నవ్యనాగరికతా విజృంభణమును, పరస్పరయుద్ధములును విస్తరిల్లుచున్నదినములలో గాంధిమహాత్ముని యహింసాప్రచారమున కనుబంధముగ వేదస్మృతిపురాణేతిహాసయుగముల జరిగిన వృత్తాంతములనుబట్టి యహింసాతత్త్వప్రాధాన్య మిందు నిరూపింపఁబడినది. వేదములు, ఉపనిషత్తులు, స్మృతులు, జైన బౌద్ధవాఙ్మయములనుండియుఁ బెక్కు ప్రమాణము లాయాతావుల నీయఁబడినవి. రామాయణ మహాభారతములు, కావ్యనాటకాదిగ్రంథములును అహింసాతత్త్వమున కెట్టి ప్రాధాన్యమిచ్చుచున్నవో తెలుపుటకై యాయాకథలు విమర్శింపఁబడినవి. తరువాత మతప్రచారకులగు రామానందు, కబీరు, తులసీదాసు, వల్లభాచార్యులు, నానక్ మొదలగు సుప్రసిద్ధ మహాపురుషుల చరిత్రములు, వారివారిసిద్ధాంతములు, అహింసాతత్త్వ పరిణామములును దెలుపఁబడినవి. మహమ్మదీయ మతసంఘర్షణముచే నేర్పడిన పరిణామము నిరూ

పింపఁబడినది. పాశ్చాత్యనాగరికతను విడచి, యహింసాతత్త్వ మవలంబించి, నూతనశకారంభ మొనర్పవలయునను గాంధిమహాత్ముని యాశయముల ననుసరించి యహింసాతత్త్వపరిణామమునుగూర్చి యొకగ్రంథమును రచింపవలసినదని ఆంధ్రరాష్ట్రకాంగ్రెసుసంఘమువారు కోరినందున గ్రంథకర్త లీగ్రంథమును రచించి ప్రకటించియున్నారు. నేటి నాగరికత యనర్థదాయకమనియు, నహింసాతత్త్వమే ప్రశస్త మనియు, నదియే మనభారతీయ సంస్కృతియందు నిరూపితమనియు వీరు సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. ఇందలి విషయములు పాశ్చాత్యనాగరికతావ్యామోహితు లగువారికిఁ గటువుగ నుండవచ్చును. కొంద అహింస యనునది గ్రంథములందును, మహాత్ములయందును గన వగునుగాని సామాన్యజనదుర్లభమని తలంతురు. అదియు నేటి యాంత్రికయుగమున దుస్సాధ్యమని యందురు. గ్రంథకర్తలకును వీరికిని నేకాభిప్రాయ మెన్నటికి నుండఁజాలదు. అహింసయే మానవజాతి కభ్యుదయకారణమను మహాత్ముని యాశయమును నమ్మి గ్రంథకర్త లీగ్రంథమును రచించియున్నారు. మానవుఁ డరిషడ్వర్గములకులోనై తాత్కాలికముగ హింసావిధానము నవలంబించినను, పరధనపరరాజ్యాపహరణాదికముల నొనర్చినను, అహింసయే యతని పరమావధియని యంగీకరింపక తప్పదు. అదియే యతని మహదాశయముగ నుండవలయుననుట నిర్వివాదాంశము. పెక్కుగ్రంథములను, ఉపాఖ్యానాదులను బరిశోధించి యహింసాతత్త్వప్రాధాన్యము నిరూపింప యత్నించిన గ్రంథకర్తల పరిశ్రమ మత్యంతప్రశంసనీయము. దీనిద్వితీయభాగమునుగూడ రచించి గ్రంథకర్తలు తమయుద్దేశమును సఫలీకృత మొనర్తురుగాక.

---

8. శ్రీహనుమద్భగవద్గీత.

ఇది అవధాని కవిశేఖర అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మపాకయాజిగారిచే రచింపఁబడిన యాంధ్రానువాదసహితమగు గీతాప్రవ

ధము. తిక్కనాదు లీభారతభాగము ననువదింపకపోయినను, సామాన్య జనుల యుపయోగార్థము భగవద్గీతల కిటీవలఁ బెక్కుభాషలయందుఁ బెక్కురీతుల ననువాదములు, వ్యాఖ్యానములు, బయలుదేఱినవి. ఇంకను బయలుదేఱుచున్నవి. అవియన్నియు గ్రంథప్రాశస్త్యసూచకములు. ఈ యుద్గ్రంథమును భక్తితో నెంద రెన్నివిధముల రచించినను శ్లాఘ్యమే. హనుమంతరాయకవిశేఖరులచే రచింపఁబడుటచే నిది హనుమద్భగవద్గీత యైనది. గ్రంథము తేటగీతముల సులభముగ నర్థమగునట్లు వ్రాయఁబడినది. గ్రంథాలయోద్యమప్రచారకులగు శ్రీ అయ్యంకి వేంకటరమణయ్యగారి ప్రోత్సాహమున రచింపఁబడి వారికంకిత మొనర్పఁబడినది. బెజవాడ హనుమద్గ్రంథమండలి వారిచేఁ బ్రకటితము. మచ్చునకు రెండు పద్యములు.

తే. గీ. కలుగుఁ బ్రాణులు నన్నంబువలన, నద్ది
　　వర్షపతియగు పర్జన్యువలన, వాఁడు
　　యజ్ఞములచేత, నయ్యవి యఖిలకర్మ
　　జాతమున భూతలమ్మున జాతమౌను.

తే. గీ. కర్మ వేదంబువలనను గలుగు, బ్రహ్మ
　　మక్షరునివలనను గల్గునట్టుగాన
　　నెల్లెడల వ్యాప్తమగు బ్రహ్మ మెల్లయపుడు
　　యజ్ఞమునయందు నెలకొనం జెలువొందు.　(3–14, 15)

---

9. సహజలింగాష్టోత్తర సప్తశతకము.

శ్రీ విద్యారణ్యమహాగురుకృత వేదాంతపంచదశీసారసంగ్రహ స్వరూపమగు నీ గ్రంథము 708 గీతముల శ్రీ ఓలేటి సుబ్బరాయఁడు గారిచే రచింపఁబడినది. ఇందలిగీతములు 'సమరతిసుఖరంగ సహజలింగ' యను మకుటమును దాల్చియున్నవి. దుర్గమములగు వేదాంతవిషయముల నిట్టిగీతములఁ దెలుపఁబూను టందఱికిని సాధ్యముకాదు. అంద

అకును జేటతెల్లమగునట్లు వేమనయోగీంద్రునిపద్ధతిని గవి యనుసరించి నట్లు తోఁచును.

గీ. జ్ఞానియైనవాఁడు సంసారమందున్నఁ
గోఱితలేదు చూడఁ గొంచెమైన
ననుభవింపకున్నఁ బ్రారబ్ధలయమెట్లు ? స॥

గీ. భోగ్యవస్తురాశి భోక్తయు లేకున్న
శోకరూపభోగశూన్యమగును
చతురులేని దివ్వె చందంబు గాదొకో. స॥

---

10. విమర్శ వ్యాసములు.

బందరు నోబిలుకళాశాలలో నాంధ్రాధ్యాపకులగు శిష్టారామ కృష్ణశాస్త్రి ఎం. ఏ. గారిచే రచింపఁబడినవి. ఈగ్రంథమున ప్రథమ వ్యాసము వాఙ్మయతత్త్వమును గూర్చినది. అందలి సిద్ధాంతముల కను గుణముగ నన్నయయుగము, సభాపర్వము, పోతన యను మూఁడు వ్యాసములు కలవు గ్రంథకర్తలు పాశ్చాత్య విద్యాప్రవీణు లగుటచే ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శనముల సమన్వయింప యత్నించి యున్నారు. కానిమార్గములు పృథక్పథములు వేఱుగ నుండుటచే భిన్నాభిప్రాయము లకుఁ దావుగలదు. ప్రాచీన సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యమున భాషకును, దానివలన మనకు వ్యక్తమగు నర్థమునకును అవినాభావసంబంధము నిర్ణయింపఁబడుటయేగాక గ్రంథములు, దోషరహితములు, గుణయుత ములు, సాలంకారములగు శబ్దార్థములకలయికగా నిర్వచింపఁబడినవి. దానిననుసరించియే విమర్శనగ్రంథములు రచింపబడినవి. కావ్యాత్మ యెద్ది యను విషయమున రీతి, ధ్వని, వక్రోక్తి, రసము మొదలగువాని కొక్కొకరయాలంకారికుఁడును ప్రాధాన్యమొసంగియున్నారు. కావ్యప్రయోజనము, కవులయాదర్శములనుగూర్చియు మనపూర్వులమార్గము పాశ్చాత్యవిమర్శనమునకు భిన్నముగనడచినది. ఉత్తమకావ్యమునకు నీతి

కిని సంబంధమేర్పడినది. 'రామాదివదాచరితవ్యం నతు రావణాదివత్' అని నియమమేర్పడినది. మఱియు కావ్యదోషములను 'శ్విత్రేణైకేన దుర్భగ'మ్మని వారు నిరసించిరి. శబ్దప్రయోగమునుగూర్చి 'ఏకఃశబ్దః సుప్రయుక్తః స్వర్గేలోకే కామధుగ్భవతి'యని వారు ప్రశంసించిరి. కావ్యములు శ్రోతలకానందమును గలుగఁజేయుచు నీతిబోధకముగనుండి సర్వకాలములయందును ప్రశంసింపఁదగు నితివృత్తముతో రచింపఁబడినవి. అందుచనే శాకుంతలాది నాటకములు పెక్కుసంవత్సరములు గతించినను నేఁటికిని సహృదయానందకరములై యున్నవి. నేఁడు పాశ్చాత్యవాఙ్మయమును గమ్యముగ నేర్పఱచుకొని మనకవులు తాత్కాలికవిషయముల వర్ణించుచు నవలలు, నాటకములు, కథలు రచించుచున్నారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు పాశ్చాత్యవిమర్శనపద్ధతినిగైకొని ప్రథమవ్యాసమును రచించిరి. మత సాంఘిక రాజకీయ విషయములకును వాఙ్మయమునకును గల సంబంధమునుగూడ సంగ్రహముగ వీరు చర్చించియున్నారు. ఆదృక్పథముతోడనే మిగిలిన వ్యాసములు రచింపఁబడినవి. భారతరచనకుఁగల కారణము శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి పద్ధతిని నన్నయకుఁగల వైదికదృష్టి యని నిర్వచింపఁబడినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయోత్పత్తికిని భారతరచనమునకును పెక్కుకారణములు గలవు. నన్నయరచనము వైదికరచనమనియు తిక్కనాదులు లౌకికకావ్యదృష్టులతోఁ దమగ్రంథముల రచించిరనియు నూహించుట సమంజసముకాదు. రాజనరేంద్రుఁడు రసభావభాసుర పదార్థవచనరచనావిశారదులైన మహాకవులనేకులున్నను పురోహితుఁడగునన్నయభట్టువైపునకుఁ దనదృష్టిని మరల్చెననుట యతిసాహసమగుటయేగాక నన్నయకవిత్వమునకు న్యూనతనాపాదించుచున్నది. కేవలమాంధ్రమే గాక (తమిళముదప్ప) మిగిలిన దేశభాషలన్నియు సుమారు పదియవశతాబ్దము నాఁటికిఁ దలలెత్తసాగినవి. సంస్కృతప్రాకృతాది భాషలు క్రమక్రమముగ క్షీణించుటవలనను జైనబౌద్ధమతసంపర్కమువలనను, దేశభాషలకు గౌరవము హెచ్చి యాయాభాషల గ్రంథరచనము ప్రబలినది. అందును

పెక్కుభాషలయందు రామాయణ భారతాంధ్రీకరణములు ప్రాచీనగ్రంథములైనవి. వైదికమతోద్ధరణము, సనాతనమతసంరక్షణమును నన్నయ భారతరచనమున నతనియాదర్శములనుట పొరపాటు.

“నన్నయ శైలి పురాణశైలి.” “కవితాలక్షణము లన్నియుఁ బరిమితముగా వ్యక్తీకరించుటచే నతఁ డుత్కృష్ట కవితాశిల్పమునందు మాత్రము సిద్ధహస్తుఁడు గాలేకపోయినాఁడు.” ‘నన్నయ కిట్టిలోకవ్యవహారదృష్టియు సహృదయత్వమును లేకపోలేదు, గాని తక్కువ. ప్రత్యక్షస్వానుభవమును గొఱఁతయే. పూర్వమీమాంసమతావలంబియై నిత్యము త్రికాలములం దగ్నిహోత్రాదికర్మలఁ జేయు ప్రవరాఖ్యుని వంటి నైష్ఠికుఁడైన కర్మఠుఁడగుటచే నితనికి యజ్ఞయాగాదికర్మలయందున్నంత యభిలాష యితరవ్యవహారములందు లేదు.’ ఇట్టి విమర్శనా వాక్యములను సహృదయు లంగీకరింపఁజాలరు. నన్నయ తిక్కనలకుఁ గల తారతమ్యమును జూపి నన్నయ వైదికపద్ధతిని, తిక్కన శిల్పకళా నైపుణ్యమును గనఁబఱచుటకు నారణ్యోద్యోగపర్వములఁ గల ద్రౌపది తన పరాభవమును కృష్ణున కెఱింగించుట యను నితివృత్తమును గైకొని తీవ్రవిమర్శన మొనర్చి నన్నయ వర్ణన మసభ్యముగను, పచ్చిగ నున్న దనికూడ వీరు నిర్ణయించియున్నారు. ఏదోయొక్క విషయము మనమున నిడుకొని తదనుగుణముగ విమర్శనమొనర్చినచో నిట్లే యుండును.

సభాపర్వమను వ్యాసమున నాపర్వము భారతమునఁ బూర్వోత్తర కథలకైక్యముఁ గొలుపుచున్నదనియు, నందువలన భారతమంతయు సభాపర్వకథపైననే యాధారపడియున్నదనియు వివరింపఁబడినది. మూఁడవ వ్యాసమున పోతన భక్తిమయైకదృష్టితో భాగవతము రచించుట విస్తరింపఁబడినది.

---

11. సూర్యసాముద్రికము.

కాకినాడవాస్తవ్యులగు సాముద్రికశిరోమణి, జోతుల సూర్య నారాయణమూర్తిగారిచే రచింపఁబడినది.   వెల రు 3-0-0

సాముద్రికశాస్త్రము భారతదేశమునకుఁ జిరపరిచితమైనను, నాంధ్రదేశమున నాశాస్త్రగ్రంథములు లేకపోవుటఁజేసి గ్రంథకర్తలు విపులమగు గ్రంథమును రచించి ప్రకటించిరి. వీ రాంగ్లభాషాపాండిత్యము గలవా రగుటచే సెయింట్ జర్మెయిన్, ఆలెక్‌లిరో, కీరో బెన్హాము మొదలగువారి యాంగ్లగ్రంథముల నాధారముగఁ గొని వాని యందలి ముఖ్యసూత్రముల కనుగుణముగ నిరువదియేడధ్యాయముల గ్రంథమును రచించిరి. పాశ్చాత్యశాస్త్రమున కనుకూలమగుతావుల సంస్కృతగ్రంథములనుండి శ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. ఈశాస్త్ర విషయముననుగూడఁ బ్రాచ్యపాశ్చాత్యులమతము భిన్నమార్గములను నడచినది. హస్తరేఖలు వానిఫలితములును భిన్నములే. సుప్రసిద్ధ పాశ్చాత్యగ్రంథసాహాయ్యమున గ్రంథకర్త లీగ్రంథమును రచించియుండుటచే నది పాఠకులకు మిక్కిలి యుపయోగముగ నుండునని మన మూహింపనగును. ఇట్టి శాస్త్రగ్రంథములందలి విషయములు గ్రంథకర్తలు దెలిపినరీతిని వేగిరపాటు నొందక యోరిమితో విమర్శ నొనర్చి గ్రహింపవలయును. పాఠకుల సౌకర్యమునకై పెక్కుచిత్రము లీయఁ బడినవి.

---

12. కమ్మవారిచరిత్రము, ద్వితీయభాగము.

శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరిగారిచే రచింపబడినది.   వెల రు 1-4-0

ఇందలి ప్రథమభాగము పరిషత్పత్రిక సం॥ 28 పుట 374 యందు విమర్శింపఁబడినది. కమ్మవారు ప్రాచీనాంధ్రక్షత్రియు లనియు చోడ, దుర్జయ, చాళుక్య, హైహయ రాజవంశములనుండి కమ్మవంశ

మేర్పడినదనియు గ్రంథకర్తలు నిరూపించుటకై శ్రమవహించి యీ గ్రంథమును రచించియున్నారు. ప్రాచీనక్షత్రియవంశములు కమ్మ, వెలమ, రాచవారలుగాఁ జీలిరనియు, రెడ్డి, కాపు సంఘములనుండి కమ్మవా రేర్పడియుండలేదనియు, కమ్మవారు తరువాత చోదరులై రనియుఁ బ్రథమభాగమునఁ జర్చింపఁబడినది. కొంతవఱకు క్రీ. శ 10 వ శతాబ్దము పూర్వపుకమ్మవారి చరిత్రయును గలదు.

రెండవభాగమున నాయావంశములఁగలసుప్రసిద్ధపురుషులచరిత్ర సంగ్రహముగ నొసంగఁబడినది. ప్రాచీనక్షత్రియవంశపురాజులు తమకుఁ బూర్వులని విశ్వసించియుండుటచే గ్రంథకర్త లీ రెండవభాగమున నాయాక్షత్రియవంశవీరులచరిత్రమును వర్ణించియున్నారు. కమ్మవారిగృహనామములు గోత్రములు రెండుభాగములందు నీయఁబడినవి. మూఁడవ భాగమునుగూడ నచిరకాలముననే ప్రకటింతుమని గ్రంథకర్తలు పీఠిక యందు వ్రాసియున్నారు. జిజ్ఞాసువులు సహృదయులై గ్రంథమును దిలకింతురుగాక.

---

13. జైనసిద్ధాంతభాస్కర. సంపు. 8. కిరణ. 1.

14. The Jaina Antiquary - Vol. VII - No. 1.

ఈ రెండు పత్త్రికలు నొకటి హిందీభాషలోను రెండవది యాంగ్లమునందును జైనపురాతత్త్వేతిహాస విషయములనుగూర్చి బీహారుదేశమున ఆరా పట్టణమున నెలకొల్పఁబడిన జైనసిద్ధాంతభవనమువారిచేఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న షాణ్మాసిక పత్త్రికలై యున్నవి. ఇందు జైనపురాణములు, శాసనములు, తీర్థంకరులనుగూర్చియు, వాఙ్మయమునుగూర్చియు మిక్కిలి యమూల్యములగు వ్యాసములు గలవు.

సంవత్సరచందా రు 3-0-0.

The Jaina Antiquary in English & the Jaina Siddhanta Bhaskar in Hindi are issued once in six months by the Jaina Siddhanta Bhavana, Arrah, Bihar. The journals contain valuable articles regarding Jainism in its Literary, Historical & Philosophical aspects, and extremely useful to scholars. We wish the journals a long life of research in the unexplored regions of Jaina thought, literature and History. Yearly subscription for both is Rs. 3 only.

తన యకుంఠిత శక్తిచే నీలోకమును నడిపించుచున్నట్టియు నొక య
శ్య మగు శక్తి కల దని మానవుఁడు గ్రహించి తన కెయ్యది శ్రే
దాయకమో, శ్రుతియుక్త్యనుభవములవలన, నెఱింగి ధర్మయ
ముగ నాతఁడు నడుచుకొనునేని భగవానుఁడు చెప్పినట్లుగ "దద
బుద్ధియోగం తం యేన మా ముపయాంతి తే" యట్టి మానవునకు
భ్రంశము గాకుండ నీ భూతప్రకృతియుఁ గాలకర్మలును, దైవమునుగ
సహాయ మొనరింతురు. అటులగాక ధర్మవ్యతిరిక్త మగు సర్థక
ముల నార్జించుటకు మనుజుఁడు గడంగెనేని రామచంద్రుఁడనిన టుల

శ్లో. అర్థధర్మౌ పరిత్యజ్య యః కామ మనువర్తతే
ఏవ మాపద్యతే క్షిప్రం రాజా దశరథో యథా".

ధర్మార్థములను వదలి కామవశంగతుఁడు మానవుఁ డయ్యెనేని య
ముగ దశరథునివలె నాపదలం దతఁడు చిక్కుకొనక మానఁ డని మ
దశరథపాత్రము బోధించుచున్నది. పురోహితునితోనైన నాలోచిం
'రేపు రామున కభిషేకము సేయించెద'నని ప్రతిజ్ఞచేసె నా నృపాలుఁ
అన్నియు సమకూర్చెను. సర్వసిద్ధమైన యత్నము త్రుటిలో రఘుం
మారుతములోని తూలికవలె నెగిరిపోయెను! ఇంతకన్న మాన
యస్వతంత్రకు నిదర్శన మేమి కావలెను! దశరథుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడా! కా
మహావిద్వాంసుఁడు. వశిష్ఠ శిష్యుఁడు. అందుచేతనే భరతుఁ డీ టి
విలపించెను.

శ్లో॥ "తాతం న పరిగచ్ఛేయం దైవతం చేతిసంపది।
కోహిధర్మార్థయో ర్హీన మీదృశం కర్మ కిల్బిషమ్॥"

కాశీఖండము–పాఠభేదములు.

వ్యాకరణవిద్యాప్రవీణ–విద్వాన్ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

శబ్దబ్రహ్మంబు కారణబింద్వాత్మకంబై బిందునిష్యందత్వంబునకుం బురుషేచ్ఛాప్రయత్నంబున మూలాధారావస్థిత పవనసంధుక్షణంబునం జేసి యభివ్యక్తంబై పరావాక్కనంబడు. ఆబ్రహ్మంబీ నాభిపర్యంతం బావాయువుచే నభివ్యజ్యమానంబై మనంబుతోడం గూడి, సామాన్యస్పంద ప్రకాశరూపిణియుఁ గావ్యబిందు తత్త్వాత్మికయు నీశ్వరాధిదేవతయు నై పశ్యంతీవాక్కనంబడు. ఆ బ్రహ్మంబా వాయువుచేత హృదయపర్యంతంబై విశేషస్యందరూపయు నాదబిందుమయియు హిరణ్యగర్భాధిదేవతయునై మధ్యమవాక్కనంబడు. కాశీ 8 అ. 49 వచనము.

ఇత్యాది ముద్రితప్రతులందలి పాఠము. అగస్త్యుఁడు లక్ష్మీదేవిని, పరాశక్తిగ భావించి స్తుతింపనవసరమున నామె పరతత్త్వమును బైరీతిగ కవి వర్ణించినాఁడు. ఈవిషయము సంస్కృతము కాశీఖండమున నీతావున లేనిదియే. ఇదియు మంత్రశాస్త్రసంప్రదాయానుగతము.

శ్లో. మూలాధారా త్ప్రథమ ముదితో యశ్చ భావః పరాఖ్యః
పశ్చా త్పశ్య న్త్యథ హృదయగో బుద్ధియుఙ్మధ్యమాఖ్యః
వ్యక్తే వైఖర్యథ రురుదిషో రస్య జంతో స్సుషుమ్నా
బంధ స్తస్మా ద్భవతి పవనప్రేరితా వర్ణసంజ్ఞా.

అను నీయాచార్యసూక్తి కీవచనరచన చాలవఱకు సరిపడియున్నది. కాని వ్రాఁతప్రతులు పెక్కింటిలోఁ బై రేఖాంకితస్థలములందుఁ గ్రమముగ స్పందప్రకాశరూపిణియు, కార్యబిందుతత్త్వాత్మికయు, విశేషస్పందరూపయు, ననుపాఠములే గానవచ్చుచున్నవి. ముద్రితప్రతులందలి పాఠములెట్లును సరిపడవు. స్పందస్వరూపిణి గాదామె. స్పందస్వరూపిణియే.

శ్లో. యదయ మనుత్తరమూర్తిః నిజేచ్ఛయా జగత్స్రష్టుం
　ప్రస్పందే సస్పందః ప్రథమః శివతత్త్వ ముచ్యతే తజ్జ్ఞైః

అను తత్త్వసందోహ వాక్యంబుచే, ప్రాణ్యదృష్టవశమున పరా శక్తికి జగత్ సిసృక్షగల్గినపు డేర్పడు కదలికయే స్పందమనఁబడును. అట్టి స్పందస్వరూపిణి యని తెలుపుటకే 'స్పందప్రకాశ రూపిణి, యనినాఁడు.'

"అస్మాచ్చ కారణబిందోః, సాక్షాత్క్రమేణ కార్యబిందుః, తతో నాదః తతో బీజమితి త్రయ ముత్పన్నం, తదిదం పరసూక్ష్మస్థూలపదై రప్యుచ్యతే" అను భాస్కరాచార్యుని వచనరీతిని కార్యబిందు స్వరూపిణి గాని, కావ్యబిందు స్వరూపిణి గాదు. కావున నీతావులందుఁ దాటియాకు ప్రతులందలి పాఠములే సమంజసములు.

క. కర్ణికాంతము సేరి యేకతమ శివుఁడు
　మునుపు మోక్షచింతామణి జనునకిచ్చుఁ
　గాన మణికర్ణికాసమాఖ్యత వహించె
　నమ్మహాతీర్థ మమర గంగాతటమున.

కాశీ. 3 ఆ. 96 ప.

ఈ తుది ముద్రితప్రతులందలి పాఠము. "శివుఁడు కర్ణసమీపముఁ జేరి, ఏకాంతముగఁ బూర్వము మోక్షచింతామణియగు తారకమంత్ర మునుపదేశించునుగాన నీ మహాతీర్థం బాగంగాతటమున మణికర్ణిక యను పేరును వహించెను" అని ముద్రితపాఠమునకర్థము.

ఇఁక నీపద్యమునకు మూలమయిన సంస్కృతకాశీఖండమునందలి శ్లోకమును, తదర్థమును బరికింతము.

శ్లో. సంసారచింతామణి రత్రయస్మాత్
　తత్తారకం సజ్జనకర్ణికాయామ్
　శివోఽభిధత్తే సహ సాంతకాలే
　తద్గీయతేఽసౌ మణికర్ణికేతి.

ఈ తీర్థమున సజ్జనులకర్ణమునందుఁ జరమకాలమున సంసారచింతామణియగు శివుఁడు తారకమంత్రము నుపదేశించునుగాన నిది మణికర్ణిక యని కీర్తింపఁబడుచున్నదని పైశ్లోకమునకర్థము. పై ముద్రితపాఠమును బట్టి మరణకాలమునకుఁ బూర్వము శివుఁడు మోక్షచింతామణియగు తారకమును జనులకిచ్చునను నర్థము లభ్యమగుచున్నది. అయ్యది మూలమునకు సర్వథావిరుద్ధము.

వ్రాఁతప్రతులందెచ్చటను నీటిపాఠము గానరాదు. ఆయా ప్రతులందు 'మునుకు మోక్షచింతామణి జనులకిందు' అనుపాఠమే గానవచ్చుచున్నది. మునుకుట అనఁగా నుపదేశించుట, లేక మెల్లఁగాఁ జెప్పుట. అనఁగా శివుఁడు ఈ క్షేత్రమున మరణించువారి కాసమయమున మోక్షచింతామణియగు తారకము నేకాంతముగ నుపదేశించునని యర్థము. ఈయర్థమున మూలమగు సంస్కృతశ్లోకముతో విరోధమును లేదు.

కావున నేచిన్నయసూరిగారు, మునుకుట ఉపదేశించుట-మెల్లఁగాఁ జెప్పుట యను నర్థమును వ్రాసికొని 'మునుకు మోక్షచింతామణి జనులకిందు'అను పాఠమునే తమ నిఘంటుపదసూచికయందు సేకరించి యున్నారు. ఈ యర్థముననే శ్రీనాథుఁడీప్రయోగమును బ్రయోగించి యున్నాఁడు.

మ. శ్రుతపూర్వంబగు విశ్వమోహన కళాశోభా విశేషంబు సం
స్మృతి నూహింపఁగఁ జాయవాఱుటయుఁ బ్రేమం బాత్మలోఁ గీలుకో
నితఁడే నైషధుఁ డంచు నొండొరులతో నేకాంత మొయ్యొయ్య నా
శతమన్యుప్రముఖామరుల్ మునుకుచుం జర్చించి రుత్కంఠతోన్.

నైష. 3 ఆ. 42 ప.

మఱియుఁ బై పద్యమున గంగాతటమున అనుచోట 'గంగాంతరమున' అనియే వ్రాఁతప్రతులన్నింటియందలి పాఠము. తీర్థమునుగూర్చి తెలుపుటగాన నిదియే సరియయినది.

ఉ. తప్పనిచోట తప్పనుచుఁ దప్పని యారసి మానఁజోరుఁడీ
తప్పినఁ దప్పు గల్గెనని తప్పని సత్కృపమీఱ దిద్దుఁడీ
యొప్పులొకింత గల్గ మదినుబ్బుఁడు పండితులార మీకు నేఁ
దప్పని శిష్యుఁడన్ గురులఁదప్పనె శిష్యునకీర్తి కీర్తియున్.

ఇది, శ్రీ మత్సీతారామచరణారవింద మిళిందాంతఃకరణేన శ్రీ మత్పోలూరి మాధవయజ్వపండితాఖండల సముజ్జ్వల తత్కృపారససము త్థిత కటాక్షాసాదిత పాండిత్యాభరణేన ప్రభంజనవంశకలశపాథోధి శరద్రాకాశశాంకేన నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంకేన అభినవశబ్దశాసన బిరుదాభిధానవతా అహోబలపతి సంఖ్యావతా విరచితాయా మంధ్రశబ్దచింతామణి వ్యాఖ్యాయాం కవిశిరోభూషణాఖ్యాయాం పంచమః క్రియాపరిచ్ఛేదస్సమాప్తః.

11. అహోబలపండితీయము 4601.

ఇది ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి సంస్కృతవ్యాఖ్యానము. ఇందు 89 పత్రములుగలవు. వ్రాఁతచక్కనిది. తప్పులుమెండు. సంధిపరిచ్ఛేదము మొదలుగఁ దుదివఱకుఁగలదు. "రాజశ్రీ దామెర వెంకటాద్రియ్యం గారికి దేవులపల్లి కృష్ణయ్య అహోబలపండితీయమనే గ్రంథమును వ్రాశి దాఖలుచేశెను. విశ్వావసుసం॥ కార్తిక బ॥ ౧౨ బుధవారం" అని తుదిని గలదు. ప్రతిమంచిస్థితిలోనున్నది. ఉన్నంతదనుక గ్రంథపాతములేదు.

గ్రంథారంభము :—

శ్లో. వందే వందారుసందోహమందారం రఘునందనం
సదాభజే సుదేహాంతాం విదేహాధిపనందనాం.

సంధిర్నాచోఽచ్యుతః - ఉకారవ్యతిరిక్తస్యాచోఽచి సంధిర్న భవతి. మేనయత్త - చిన్నియన్న - వన్నెరయొల్లె - రోయీవి - మైరయొరపు ఇంపగు - సొంపగు - రాముఁడతఁడు. కృష్ణుఁడితఁడు ఇత్యాద్యుదాహరణమ్.

వ్యాఖ్యానాంత్యభాగమునఁ బైప్రతిలోనున్న శ్లోకములుఁ పద్యములు గానరావు.

తుదిభాగము :—

తదుక్తంధనంజయాచార్యైః :—

శ్లో. వక్తా వాచస్పతి ర్యత్ర శ్రోతా శక్ర స్తథాపితే
శబ్దపారాయణస్యాంతం నగతౌ తత్ర కేవయం
తథాపికించి త్కస్మైచిత్ ప్రతిబోధాయ సూచితం
బోధయే త్కియదు క్తిజ్ఞో మార్గవత్సహయాతి కిం
ప్రమాణమకలంకస్య పూజ్యపాదస్య లక్షణ' మితి—

అమరసింహాదిశాబ్దికై రపి, విశేషంతుక్షేయం శిష్టప్రయోగత ఇత్యుక్తం. భాషాద్యాదిష్వపి లింగ మశిష్యం లోకాశ్రయత్వాల్లింగస్యేత్యాదినా ప్రయోగానుసారిత్వం బహుధాప్రతిపాదిత మితి సర్వ మతీవశుభం. ఇతిశ్రీమత్సీతారామచరణారవింద మిళిందాంతఃకరణేన శ్రీమత్పోల్లూరి మాధవయజ్వపండితాఖండల సముజ్జ్వలత్కృపారస సముత్క్షితకటాక్షాసాదిత పాండిత్యాభరణేన అహోబలపతి సంఖ్యావతా విరచితాయాం ఆంధ్రశబ్దచింతామణి వ్యాఖ్యాయాం కవిశిరోభూషణాఖ్యాయాం పంచమః క్రియాపరిచ్ఛేదః. శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

12. అహోబలపండితీయము 4673.

ఇది 100 పుటలుగల కాగితపుప్రతి. శ్రీశ్రీ పిఠాపురము మహారాజావారిచే పరిషద్భాండాగారమున కొసఁగఁబడినది. వ్రాఁత బాగుగనే యున్నది. తప్పు లంతగ లేవు. వ్రాయసగాని పేరు గానరాదు. కొండపల్లి పీచుకాగితములు. అసమగ్రము.

సంధిపరిచ్ఛేదారంభమునుండి, హలన్తపరిచ్ఛేదమునందలి 'నుమ్వా హ్రస్వశ్చాదేరమిశసిచ' అను సూత్రవ్యాఖ్యానము తుదివఱకుఁ గల "భా విఁంపు వ్రాయఁబడినది.

13. అహోబలపండితీయము 4674.

ఇది 502 పుటలుగల కాగితపుప్రతి. వ్రాఁత బాగుగనేయున్నది. తప్పులంతగలేవు. పుట లటనటఁ గ్రిమిదష్టములయినను మంచి స్థితిలో నున్నవి. తుదినొక్క పత్రముదక్క మిగిలిన వ్యాఖ్యానభాగమంతయు నిందుఁగలదు. ఇదియు శ్రీమహారాజావారిచేఁ బరిషత్తునకీయఁబడినదియే. పరిచ్ఛేదములయిదును బూర్ణముగఁ గలవు. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు.

14 అహోబలపండితీయము 4677.

ఇందు 256 పుటలు గలవు. శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారి పుస్తకభాండాగారమునుండి పరిషద్భాండాగారమునకుఁ దేఁబడినది. కాగితపుప్రతి. తప్పు లంతగలేవు. వ్రాఁత బాగుగనున్నది పత్రములు పురాతనములయినను మంచిస్థితిలోనున్నవి సమగ్రము. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు.

గ్రంథారంభము—'శ్రీమదుర్వ్యభిమితలోదరీ' ఇత్యాదిగనున్నది. కాని, ముద్రితసంపుటమునందువలెఁ దరువాతిశ్లోకములన్నియు నిందుఁ గానరావు 88 శ్లోకములకు 22 మాత్రమే గలవు తొలుత ప్రార్థనా శ్లోకములు రెండుగలవు.

గ్రంథమునఁదుదిభాగము:—

భాష్యాదిష్వపి, 'లింగ మశిష్యం లోకాశ్రయత్వా ల్లింగస్యే'త్యాది న్యాప్రయోగానుసారిత్వం బహుధాప్రతిపాదితమితి సర్వమతీవశుభం.

గద్య:-ఇతిశ్రీమత్సీతారామ.................అహోబల సంఖ్యావతా విరచితాయాం కవిశిరోభూషణాఖ్యాయాం పంచమః క్రియాపరిచ్ఛేదః

15. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి - సంస్కృతవ్యాఖ్యానము 2607.

ఇందు 46 పత్రములుగలవు. వ్రాఁత బాగుగనేయున్నది. తప్పులంతగలేవు. పత్రము లటనటఁ గ్రిమిదష్టములయినను మంచిస్థితిలో నున్నవి. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు.

తొలుత 5 పత్రములు చింతామణి కారికలును, ఆవెనుక 34 పత్రములు చింతామణి కారికలకు సంస్కృతవ్యాఖ్యానమును, పిమ్మట 8 పత్రములు వివిధవిషయములను గూడియున్నవి. టీకరచియించిన వారి పేరు సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదు. తుదివిమాత్రము "బాలసరస్వతీయ టీకాసహితాంధ్రశబ్దచింతామణి స్సమాప్తః" అనికలదు. ఇంతమాత్ర మున దీనిని బాలసరస్వతిరచియించె ననుటకు వలనుపడకున్నది. ఏలయనఁ బ్రారంభమున అప్పకవినిగూడ స్మరించినట్లు కానవచ్చుచున్నది. కావునఁ దరువాతివారెవరో దీనిని రచియించి బాలసరస్వతి రచియించి నాఁడను టకుఁ దుది నీగద్య వ్రాసినారేమో? కాని యుదాహరణములు, విషయ మును నచ్చులోనున్న బాలసరస్వతీయముతోఁ జాలవఱకు సరిపడు చున్నవి. విమర్శకు లిందలి యథార్థమును నిర్ణయించెదరు గాక.

గ్రంథారంభము :—

శ్లో. నమస్కృత్వా స్వపాఖ్యార్య మధర్వణవిపశ్చితం
తథై వాప్పకవిం చాంధ్రసూత్రవ్యాఖ్యావిరచ్యతే.

విశ్వేతి - కవయతీతి కవిః - తస్య కర్మ కావ్యం - పంకజాదివ ద్యోగరూఢత్వా ద్రసోల్లసితశబ్దార్థాత్మకమేవ - నకర్మమాత్రం - తత్కావ్యం విశ్వశ్రేయః - ప్రపంచశ్రేయస్కరంభవతి. సారోపలక్షణ యా అవ్యభిచారేణ కార్యనిష్పాదకత్వంధ్వనితం. ఏవంచ సకలజనానాం ధర్మాద్యఖిలపురుషార్థప్రద మిదమితి తాత్పర్యం.

పరిచ్ఛేదముల తుదివచనములు :—

ఇతి సకల భాషావాగనుశాసన నన్నయభట్ట విరచితాంధ్రశబ్దచింతా మణౌ ప్రాథమికస్సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదః.

ఇతి సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్ట కృతాంధ్రశబ్ద చింతామణౌ ద్వితీయస్సంధిపరిచ్ఛేదః.

ఇతి శ్రీ సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్ట విరచితాంధ్ర శబ్దచింతా మణౌ తృతీయోఽజన్తపరిచ్ఛేదః.

ఇతి శ్రీ సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్ట విరచితాంధ్ర శబ్దచింతామణౌ పంచమః క్రియాపరిచ్ఛేదః వ్యాఖ్యాతస్సమాప్తశ్చ.

బాలసరస్వతీయటీకాసహితాంధ్రశబ్దచింతామణిగ్రంథ స్సంపూర్ణః.

తుదిభాగము :—

అత్వాదీతి, తత్సమానామివ, తత్సమక్రియాణామివ దేశ్యానాం క్రియాపదానాంచ అత్వాదికార్యంస్యాత్, వ్యతిరేకాదా భావినీత్యాది సూత్రేణ విహితాకారాదికార్యాణి తత్సమక్రియాణామివ దేశ్యక్రియాణామపి భవన్తీత్యర్థః, ఉదాహరణం, తత్రతత్రోక్తం. పురుషేషు, అర్థేషు, వచనేషుచ వర్ణాగమః విశేషఃభవతి, ప్రథమపురుషప్రభృతి పురుషేషుచ, వర్తమానార్థప్రభృత్యర్థేషుచ, ఏకవచనప్రభృతివచనేషుచ వర్ణాగమో విశేషతయాభవతీత్యన్వయః. యథా:—ఉన్నాఁడు, రాఁడు, రావించె, కాఁచె, కావఁడు, పోయె, పోతిని, పంపె, చనియె, చనితిని, వినియె, వించె, అయితిని, కాఁడు, కమ్ము, కావించె, చూచున్, చూడఁడు, ఇత్యాదయః.

16. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి - తెలుఁగుటీక - 4668.

ఇది 28 పుటలు గల కాగితపు ప్రతి. శ్రీమహారాజావారొసఁగినది. కొండపల్లి పీచుకాగితములపై వ్రాయఁబడినది. వ్రాఁతతీరు బాగుగనే యున్నది. తప్పులంతగలేవు. టీక రచియించినవారెవరో తెలియరాదు. పుటలతుదలు తునిఁగిపోయినవి. వ్రాయసగానిపేరు గానరాదు. తొలుతటి నాలుగుపుటలు లేవు. అసమగ్రము.

'యరలవసహాళంతుహాల్వర్గః' అనుసూత్రము టీకతోనారంభము. అది మొదలుగ 'టాదివిభక్తౌ నిర్ణేత్యేకే' అను సూత్రము టీక తుదివఱకు నిండు వ్రాయఁబడినది.

గ్రంథారంభము :—

హాల్వర్గః - హాల్ =హల్లులయొక్క, వర్గః - సముదాయము, అనఁగా దేశ్యతద్భవాత్మకమయిన యీ యాంధ్రభాషయందుఁగల ముప్పది

క్షింపఁబడినచో ధర్మమే శిక్షింపఁబడినట్లు. ఆర్యమతమున కది విరుద్ధము. కనుక సారంగధరునకుఁ దిరిగి కాలుసేతులు వచ్చినట్లు చిత్రించుట రిగినది. ఈ కథా నిర్మాణమునందలి భావము ద్రావిడ సంస్కరణమున సంస్కారకముగాఁ గల్పింపఁ బడినది. ఈ కథను నుత్తరదేశ సంబంధి నే వారు చిత్రించి యుందురు. "మహాత్ముల కథలను, మహా పురుల జీవితములను దమ తమ యభిజనములకు ననువగుచో నన్వయము సి నతుకు పెట్టుకొని యానందించుట మానవ స్వభావ" (శ్రీ పాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి)మగుట మన యాంధ్ర కవులు దానిని రాజరాజ రేంద్రున కంటఁగట్టి యుందురని తలఁచుట సమంజసము.

నవనాథచరిత్రమునందలి కథ. — రాజు రాజమహేంద్రి ధుఁడు. అతఁ డనపత్యుఁడు. శివునిగూర్చి సేవించెను. స్వప్నమున శివుఁడు ప్రత్యక్షమై పట్టపుదేవి యైన రత్నాంగికి సుతుఁ డుద్భవించు ననెను. మె గర్భధరాలస యైనది. కుమారుని గన్నది. అతని పేరు సారంగ రుఁడు. యౌవనప్రాప్తి యైన దాతనికి. ఘూర్జర రాజపుత్రి యైన ంగళాంగితోఁ బరిణయ మైనది. ఒకనాఁడు రాజమహేంద్రుఁడు వేటా ట కడవికిఁ బోయెను. సారంగధరుఁ డు పావురముల యాట యాడు ండెను. అతఁ డెగురవేసిన పావురము రాజమహేంద్రుని భోగసతి త్రాంగి యంతఃపురమున వ్రాలినది. దానిని దెచ్చుకొనుట కాతఁ ద్యుక్తుఁడాయెను. సుబుద్ధి వారించెను. ఇతఁ డాతని మిత్రుఁడు. సారంగ రుఁడు వినక వెళ్ళెను. చిత్రాంగి వానిని శృంగారక్రీడకు దించుటకు యత్నించెను. అతఁడు తిరస్కరించెను. ఆమె బెదరించినది. లాభము దు. తరువాత రా జరుదెంచెను. చిత్రాంగి సారంగధరుని పై నేరా రోపణ చేసి చూపినది. రా జాగ్రహించినాఁడు. సారంగధరుని బంధించి ఱుకుట కాజ్ఞ యిచ్చినాఁడు. మంత్రి మతిమంతుఁ డాలోచించవలసిన గాఁ గోరినాఁడు రాజును. కాని లాభము లేకపోయినది. సారంగధరుఁ

ఇందు సంజ్ఞా సంధి అజంత హలంత క్రియాపరిచ్ఛేదము లయిదును గలవు. పరిచ్ఛేదముల తుదివచనములు:—

ఇతి శ్రీమదథర్వణాచార్య విరచితే గ్రంథే సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదః

ఇతి శ్రీమదథర్వణాచార్య విరచితే సంధిపరిచ్ఛేదః

ఇతి శ్రీమదథర్వణాచార్య విరచితేఽజన్తపరిచ్ఛేదః

ఇతిహాలన్త పరిచ్ఛేదః

ఇతి శ్రీ మదథర్వణాచార్యకృతౌ క్రియాపరిచ్ఛేదః

తుదిభాగము:—

శ్లో. భాషేయ మమితా తత్ర దేశ్యా చిత్రస్వభావయుక్
తచ్చిత్రతాతు ద్రష్టవ్యా పూజ్యపాదసుభాషితైః.

శ్లో వక్తా వాచస్పతి ర్యత్రశ్రోతాశక్ర స్తథాపి తౌ
శబ్దపారాయణస్యాంతం నగతౌతత్ర కేవయం.

శ్లో. తథాపి కించిత్కస్మింశ్చి త్ప్రతిబోధాయ సూచితం
బోధయేత్కియదు క్తిజ్ఞో మార్గవిత్సహయాతికిం
ప్రమాణ మకలంకస్య పూజ్యపాదస్యలక్షణం

18. అథర్వణకారికావళి 6.

ఇది 53 పుటలుగల కాగితపుప్రతి. కర్రి సాంబమూర్తిశాస్త్రి గారిచే పరిషత్పుస్తకభాండాగారమునందలి 4093, 4094 సంఖ్యలుగల ప్రతులనుజూచి వ్రాయఁబడినది. తొలుత 32 పుటలు కేతన ఆంధ్రభాషాభూషణమును, పిమ్మట 31 పుటలు అథర్వణకారికావళియును గలవు. వ్రాఁతబాగుగనేయున్నది. తప్పులును గలవు.

19. ఆంధ్రభాషాభూషణము 4094.

కేతనవిరచితము. ఇందు 19 పత్రములు గలవు. వ్రాఁతబాగుగ లేదు. తప్పులంతగ లేవు. పత్రములటనటఁ గ్రిమిదష్టములు. గ్రంథపాతము లేదు. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు.

శా. శ్రీవాణీగిరిజేశ దంతిముఖరాజీవాప్తులం గొల్చి వా
గ్దేవిం జిత్తములోన నిల్పుకొని భక్తి న్శక్తిఁ గీర్తించి నా
నావిద్వత్సభలం వలంగొని వినూత్నప్రౌఢకావ్యక్రియా
ప్రావీణ్యంబున నల్లసిల్లు కవులం బ్రార్థించి ధన్యుండనై.

క. శ్రీదయితా వేదీకృత
యాదోధిపజనితమణిసమంచితవక్షా
ఆదిమమునిసంరక్షా
వేదాంతాభరణచరణ వేంకటరమణా!

అని వినుతించి:—

క. వివిధకళానిపుణుఁడ నభి
నవ దండి యనంగ బుధజనంబులచేతం
భువిఁ బేరుఁ గొన్నవాఁడను
కవిజనమిత్రుండ మూలఘటికాన్వయుఁడన్.

క. ఖ్యాతశుభచరిత్రుఁడ వృష
కేతనపాదద్వయీ నికేతనుఁడనఁగా
కేతన సత్కవి యనఁగా
భూతలమున నతిశతంబుఁ బొందినవాఁడన్.

క. మానయకును నక్కమకును
సూనుఁడమితసత్యనయవచోవిభవుఁడవి
జ్ఞానానూన మనస్కుఁడ
నానాశాస్త్రజ్ఞుఁడను గుణాభిజ్ఞుండన్.

గీ. కవితఁ జెప్పి యుభయకవిమిత్రు మెప్పింప
నరిది బ్రహ్మకైన నతఁడు మెచ్చఁ
బరఁగు దశకుమారచరితంబుఁ జెప్పిన
ప్రౌఢ నన్ను వేత్త పొగడనేల?

క. మున్ను తెనుఁగునకు లక్షణ
మెన్నఁడు నెవ్వరును జెప్ప రేఁ జెప్పెద వి
ద్వన్నికరముముదమెచ్చఁగ
నన్నయభట్టాదికవిజనంబులకరుణన్.

గీ. సంస్కృత ప్రాకృతాది లక్షణముఁ జెప్పి
తెనుఁగునకు లక్షణము మున్ను దెలుపకుంకి
కవిజనంబుల నేరము గాదు నన్ను
ధన్యుఁగావింపఁదలఁచిన తలఁపుగాదె.

క. భాషావేదులు నను విని
యాషణ్ముఖపాణినులకు నగు నెనయుని సం
తోషింప నాంధ్రభాషా
భూషణమను శబ్దశాస్త్ర మొగిఁ గావింతున్.

తుదిభాగము:—

క. తెలుఁగునకును లక్షణ మి
ట్లలవడఁగా దండిచెప్పె నభిధానములన్
గలక్రియలన్నియు నేర్పడఁ
దెలియుఁను సత్కవులు మేలు దేటపడంగాన్.

క. తప్పులు తీర్పను కవులం
దొప్పులు గైకొనుఁడు దీని కోపనివారల్
తప్పొప్పని వెసబుద్ధులు
విప్పకుఁడీ యన్నలార! వేఁడెద మిమ్మున్.

గీ. పాలునీరు నేఱుపఱచు నా కలహంస
రీతి మానయార్య కేతనకవి
యాంధ్రలక్షణంబు నలరంగ రవిచంద్ర
తారకంబుగాఁగఁ దా రచించె.

20. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 1391.

ఇది 9 పత్రములుగలది. వ్రాఁతచక్కనిది. తప్పులు మెండు. ఈప్రతియందే గౌరన విరచితమయిన లక్షణదీపికయును గలదు. *ప్రారంభము శ్రీవాణీగిరిజేశ ఇత్యాదిగా నున్నది.

తుదిభాగము:—

క. వదలినచుట్టి విభక్తిన్
మొదలి పదాంతాక్షరంబు......పై
పదమాదిమ వర్ణమునున్
గదియంగ సమాసమయ్యెఁ గవిజనవినుతా !

21. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 1859

ఇందు 27 పత్రములుగలవు. వ్రాఁత బాగుగనే యున్నది. తప్పులంతగ లేవు. తొలుత 12 పత్రములు నరకాసుర విజయవ్యాయోగమును (సంస్కృతము) ఆవెనుక 6 పత్రములు కేతనఆంధ్రభాషాభూషణమును, కడపటి 9 పత్రములు శాకుంతలములోని శ్లోకములు మున్నగునవియుఁ గలవు. పత్రము లటనటఁ గ్రిమిదష్టములయినను మంచి స్థితిలోనున్నవి. గ్రంథారంభము 'శ్రీవాణీగిరిజేశ' ఇత్యాదిగఁగలదు.

తుదిభాగము:—

క. తెలుఁగులకు లక్షణంబుల
నలవడు క్రియ దండిచెప్ప నభిధానములోఁ
గలక్రియ లన్నియు నేర్పడఁ
దెలియుఁడు సత్కవులు మేలు దేటపడంగన్.

"ఇది యభినవదండి విరచితమయిన యాంధ్రభాషాభూషణం సంపూర్ణం." వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు.

*మా. పరిషత్పుస్తక భాండాగారము-మూఁడవభాగము. పుట 15-18

22. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 552

ఇది 22 పత్రములు గలది. ఈప్రతియందే వేంకటేశాంధ్రము మున్నగునవి గలవు.* వ్రాఁత బాగుగనున్నది. తప్పులుమెండు. గ్రంథారంభము వెనుకటివలెనే.

తుదిభాగము:—

క. తెలుఁగుల లక్షణములు భువి
నలవడుక్రియ దండిచేసె నవి యన్నియు నే
ర్పలరంగఁ జతురమతిన్
దెలియుఁడు సుకవీంద్రులెల్లఁ దేటపడంగన్.

ఇతి శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్రబుధారాధన కవిరాజ తిక్కన సోమయాజి వరప్రసాద కవితావిలాస వేదశాస్త్రపురాణేతిహాస కళావినోద మోదమానస విచిత్రపుణ్యజనమనోభిత్తిరచితవైచిత్ర్యపదార్థ కవితానురంగ మంగళానుషంగ కనదభినవదండి సంచితఖ్యాతి కేతనామాత్యప్రణీతంబైన ఆంధ్రభాషాభూషణంబను శబ్దశాస్త్రంబునందు నేకాశ్వాసము.

23. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 353

ఇది 22 పత్రములుగలది. వ్రాఁతబాగుగలేదు. తప్పులంతగలేవు. వ్రాయసగాని పేరు తెలియరాదు. అసమగ్రము. ప్రారంభము పూర్వమువలెనే.

తుదిభాగము:—

క. వినభూతార్థముఁ దెలుపుచు
గనుఁగొనఁగాఁ గర్తృకర్మ కరణంబులఁ బం
డిన కాపనఁ బండిన చే
ననఁ బిండిన కొల్చు నాఁగ ననువై యునికిన్.

---

*చూ. పరిషత్పుస్తకభాండాగారము-మూఁడవభాగము. పుట 26-27

24. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 873

ఇందు 79 పత్రములు గలవు. వ్రాఁత బాగుగనున్నది. తొలుత 69 పత్రములు వక్కలంక వీరభద్రకవి రచియించిన వాసవదత్తాపహరణమను ప్రబంధము సంపూర్ణముగను, ఆవెనుక 10 పత్రములీ యాంధ్రభాషాభూషణము సంపూర్ణముగను గలవు. తప్పులంతగ లేవు.

గ్రంథము తుదిభాగము:—

క. వాఁడి మయూఖము లనఁగా
వేఁడి పయోధారలనఁగ వింజామరనా
మూఁడస్త్రంబు లనంగాఁ
బోఁడిగఁ గరకంఠనామముం బోలితగన్.

క. తెలుఁగునకు లక్షణము భువి......

ఇది యభినవదండి విరచితంబైన యాంధ్రభాషాభూషణము సంపూర్ణము.

25. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 34.

ఇందు 100 పత్రములు గలవు. వ్రాఁత బాగుగనున్నది. తప్పులంతగ లేవు. పత్రములు మంచిస్థితిలో నున్నవి. వ్రాయసగానిపేరు గానరాదు.

తొలుత 54 పత్రములు కవిజనాశ్రయము. ఆవెనుక 14 పత్రములు ఆంధ్రభాషాభూషణము. పిదప 17 పత్రములు ఛందోవిషయము తుదిని 15 పత్రములు అంగజవిజయ మను యక్షగానమును గలవు. గ్రంథారంభము 'శ్రీవాణీగిరిజేశ' ఇత్యాదిగ నున్నది.

తుదిభాగము :—

క. తెలుఁగునకు లక్షణము భువి
నలవడఁగా దండి చెప్పె నభిధానమ్ములో
గల వన్నియు నేర్పడఁగా
దెలియుఁడు సత్కవులు దీని దెలిఁ నేర్పడఁగన్.

ఈ ప్రతియందలి మూఁడవ ఛందోగ్రంథము.

ఈ గ్రంథమును రచియించిన కవి యెవ్వరో తెలియరాదు. ఇందు గణవిభాగము, నక్షత్రఫలములు, వృత్తలక్షణలక్ష్యములు, యతి ప్రాస స్వరూపోదాహరణములు, షట్ప్రత్యయములు, రగడలు మున్నగు విషయములు గలవు.

ప్రారంభము:—

అరయఁగఁ దూర్పుదెస నారయ నేర్చిన పద్మరాగమున్
చెరువుగ నగ్నిదెస శన రోహితచంద్రరోకాంతములు
పరఁగఁగ దక్షిణంబుదిశ దచ్చయు నైరుతియందు ము
దిరముగఁ బశ్చిమంబుదిశ నంతయు నెప్పిన రోహితంబగున్
అమరఁగ వాయువ్యముదిశ వజ్రము గోమేధికముం
ముత్తమంబుగ నీశాన్యమునన్ వైడూర్యము
ఇనుమీఁద నిలముగాంచు నిలుచుటయుఁ జూడ కీ
ఘనతరమదసూకరసునిశితదంష్ట్రాంకురంబు జొప్పన వ్రాయన్.
జను గురువులఘువు నిడ దైలనుపమ రవిరశోకశోభిత దనరున్.

క. మొదల నడుమ తుదిలఘువున్
గదిసిన యవి యరతలంటి కడలను గురువుల్
గదిసిన భజసల్ మనలకు
ముదమున గురు లఘువు లంక్రము మూఁడెసలందున్.

ఇఁక నిందుఁ జేర్కొనఁబడిన వళులు. దశవిధ వళ్లకు—

సీ. అబ్జగర్భస్వరాడాది పూజ్యపదాబ్జ
కమలాక్ష మౌనివర్గప్రసన్న
వైభవాఖండ దేవాధిదేవ కృపాబ్ధి
అఖిల విప్రాదిక ప్రాణనాథ
నుతపుణ్యసస్యబిందుయుతాననాంభోజ
అతిదయాపోత నిజామహాత్మ

స్వచ్ఛ పావనస్ఫూర్తి సంయుక్తసంచార
మహిమ యొక్కటిదైన మాన్యచరిత
పోల్ప నీపోలికకు దైవములును గలరె
పరనచారిత్ర భక్తరంజనచరిత్ర
ప్రాస నిర్భిన్నచండతరాసురేంద్ర
అఖిలయతిగణ్య రఘురామ అఘువిరామ!

గ్రంథాంతము:—జయభద్రం.
శ్రీకినోడయుఁడనంగ చిత్తజగురుం డనఁగ
చెలువగు చతుర్భుజుఁడు నాకౌకసుల నేలు
నలినసూదనుపూజ నడుమఁ దాఁ గైకొనిన
నందగోపాలాత్మజుఁడు ఇతని కోరికగాని
యిష్టవరములు గలుగ వితరసేవల నముచు
ననఁగ నవిభు……………………

26. ఆంధ్రభాషాభూషణము. 391

ఇది 15 పత్రములు గలది. వ్రాఁత బాగుగనేయున్నది. తప్పు లంతగ లేవు. గ్రంథపాతము లేదు. 'శ్రీ వాణీగిరిజేశ' ఇత్యాదిగ నారంభము. తుదిపద్యము,—

క. తెలుఁగునకును లక్షణ మి
ట్లలవడఁ బొనఁగించి చెప్ప నభిధానములన్
గల క్రియలన్నియు నేర్పడఁ
దెలియుఁడు సుకవులకు మేలు దేటపడంగన్.

ఈ ప్రతిలో నెల్లెడలను నరసున్న లుండుతావుల నెఱసున్నలు తప్పక చేర్పఁబడినవి. వ్రాయసగానిపేరుమాత్రము తెలియరాదు.

27. ఆంధ్రకౌముది. 3

ఇది మండ లక్ష్మీనృసింహకవి విరచితము. ఇందు 43 పత్రములు గలవు. వ్రాఁత బాగుగలేదు. అసమగ్రము. తప్పు లంతగ లేవు. తుది

పత్రములు శిథిలములు. వ్రాయసగానిపేరు తెలియరాదు. ఈ ప్రతి యందే కవిజనాశ్రయమును గలదు.*

గ్రంథారంభము:—

శ్లో. ౧. వాచేభద్రంభవతు వినతాసూనవేఽస్తు ప్రణామో
ధ్యాత్వాలక్ష్మీనృహరి మధునా మానసే సోమచంద్రం
కణ్వం సోమం భృగుమునిమహం పుష్పదంతం కవీంద్రం
విష్ణుం చంద్రం సురమునిగురుం నాగరాజం నమామి.

౨ ఆథర్వణాని కాణ్వాని బార్హస్పత్యాని సంవిదన్
కౌముదీ మాంధ్రశబ్దానాం సూత్రాణిచకరోమ్యహం

3. నాంచారమాంబాతనయ స్సూను ర్వరదయజ్వనః
లక్ష్మీనృసింహ సుకవీ రాజతే మండవంశజః

౪. అష్టభాషాసు నిరతో భాండీర ప్రాకృతాదిషు
వాచాచాతుర్యవిజిత త్రిదశాచార్యవాక్తతిః

పూర్వమే వాంధ్రభాషోత్పత్తి ర్భగవతా వాల్మీకినా ప్రోక్తా ప్రాకృతాదిషు కించ:—

౫. ఆంధ్రనాథో మహావిష్ణు ర్నిశంభు దనుజాపహః
పురా స్వయంభువ మనోఃకాలే కలియుగే హరిః

౬. కాకులే రాజవర్యస్య సుచంద్రస్య తనూభవః
అభవ త్సర్వదేవైశ్చ వేష్టితో లోకపూజితః

౭. శ్రీశైలభీమకాళేశ మహేంద్రగిరిసంయుతం
ప్రాకారంతు మహత్కృత్వాత్రీణి ద్వారాణి చాకరోత్

౮. త్రిలోచన స్స మాహేశ స్త్రిశూలంచకరే ధృతః
త్రిలింగరూపేణ వస త్త్రిద్వారేషుగణైర్వృతః

౯. ఆంధ్రవిష్ణుశ్చ సహితో దనుజేన నిశంభునా
యుద్ధ్వాత్రయో దశయుగాణ్ హత్వాతం రాక్షసాధమం

---

*చూ. పరిత్పుస్తకభాండాగారము, మూడవభాగము. పుటలు 33-34.

౧౦. అవసత్తత్ర ఋషిభిర్యుతో గోదావరీతటే
తత్కాలప్రభృతిక్షేత్రం త్రిలింగ మితి విశ్రుతం
౧౧. తత్రత్యాస్తత్సమాలాపాస్తత్కాలీనా హరేర్భటాః
కాలేన మహతా సర్వం తత్సమం స్వల్పబుద్ధిభిః
౧౨. అస్ఫుటేనోచ్చారితాని తద్భవానీతి సమ్మతిః.
వికర్ష వ్యత్యయాభ్యాంచ పాదార్ధోక్తి విశేషతః
౧3. తద్భవాశ్చేతి కథ్యన్తే కాలేన మహతాదృతాః
బ్రహ్మణా నిర్మితా వాచః పూర్వమాంధ్రోశితుర్హరేః
౧౪. అచ్ఛాఇతిచకథ్యన్తే సుప్కృద్ధాతుసమన్వితాః.

ఇందలి సూత్రములు వివరణమును సంస్కృతభాషను గలవు. ఉదాహరణములు మాత్రమాంధ్రభాషనుగలవు. పరిచ్ఛేదవిభాగము సరిగాఁ దెలియవచ్చుటలేదుగాని, యిందు సంజ్ఞా,సంధి, అజంత, హలన్త క్రియాపరిచ్ఛేదములలోని విషయములుగలవు.

తుదిభాగము :—

సూ. తినితిమ్యుత్తమే- ఉత్తమపురుషైకవచన బహువచనయోః క్రమాత్తిని తిమీ స్తః.

28. ఆంధ్రకౌముది 4510.

ఇది 27 పత్రములుగలది. ఇదియు మండ లక్ష్మీనృసింహకవి రచియించినదియే. సమగ్రము. వ్రాఁత చక్కఁగనున్నది. తప్పులంతగలేవు. పత్రములు క్రిమిదష్టములు. తుదిని “అక్షయనామ సం॥ చైత్ర శు ౧౫ సర్కి.........శ్రీవేదమూర్తులయిన నూకల పెద రామచంద్రశాస్త్రి గారికి వాకాడ కాపురస్థుడయిన కొత్తపల్లి ప్రకాశరాయుడు ఆంధ్రవ్యాకరణము............నాకు” అని కలదు.

ప్రారంభముపై ప్రతిని బోలియున్నది తుదిభాగము :—

అర్ఘ్యమిత్యత్ర - మనయామధోవర్తమానానాం - అధోవర్తమానానాం మనయానాం లోపస్స్యాత్ - ఇతియకారలోపే - అనంతరం

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము-సంఖ్య 48.

సీతారామచరిత్రము.

(బాలకాండము)

మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు
కాకినాడ.

కాకినాడముద్రాక్షరశాల,
కాకినాడ,
1941

ప్రతులు 500

వెల 0—8—0

పీఠిక.

శ్రీమద్రామాయణచరిత్రము ననుసరించి (క్రీ. శ. 1851-52) విరోధికృద్వత్సరమున నాలుగాశ్వాసములుగా రచించిన యీ సీతారామ చరిత్రముయొక్క రచయిత, మంత్రిప్రెగడ సూర్యప్రకాశకవివరుఁడు పూర్వగోదావరీమండలాంతర్గతములగు కాకినాడకును పిఠాపురమునకును నడుమనుండు తిమ్మాపురమను గ్రామమున (క్రీ. శ. 1808) విభవ సంవత్సరమునందుఁ బుట్టెను. అతఁ డాఱువేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; హరితసగోత్రుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; శరభరాజామాత్యునకును సీతాంబకును బుత్త్రుఁడు; విస్సాప్రెగడ జోగిరాజునకును జెల్లాంబకును దౌహిత్రుఁడు. హరిశతకమును రచించిన కామరాజును, బరకుటుంబమునకు దత్తుఁడయిన సుబ్బారాయఁడు నాతని తనయులు. ఆయన మొదటఁ గందర్ప సీతారామశాస్త్రియొద్దను పిదప దేవులపల్లి తమ్మయసూరియొద్దను పిమ్మట వాడపల్లి పద్మనాభాచార్యునియొద్దను విద్యనేర్చి పండితకవియయి, ముప్పదివత్సరముల వయస్సున విశాఖపట్టణమండలాంతర్గతమగు మాడుగులు సంస్థానమునందుఁ బ్రవేశించి శ్రీకృష్ణభూపతిదేవమహారాజగారి యాస్థానకవియయి సకలభాగ్యభోగములను బొంది నిజకాలమును గడపెను.

అతఁడు పారిజాతాపహరణకథను విజయవిలాసకథను గలిపి (క్రీ. శ. 1863) దుందుభివత్సరఫాల్గునమాసమున రెండాశ్వాసములుగల

కృష్ణార్జునచరిత్రమను ద్వ్యర్థిప్రబంధమును రచించెను. అప్పాత్రమును 1908వ వత్సరమునందు బి. ఏ. కును, 1914వ వత్సరమునందు ఎమ్. ఏ. కును పాఠ్యపుస్తకముగాఁ జెన్నపురవిశ్వవిద్యాలయము నిర్ణయించెను. మఱియు నతఁడు (క్రీ శ. 1869) శుక్లవత్సరచైత్రమాసమున భీమలింగ శతకమును రచించి తన యిరువదిరెండవయేఁట (1873 సం॥ మే నెల తే 11 ది) శ్రీముఖవత్సర వైశాఖ శు ౧౪ భానువాసరమునందు స్ఫోటకవ్యాధివలన నిజతనువును త్యజించెను.

అతని కవిత్వము ధారాశుద్ధిగలిగి నిరుపమమై యొప్పెడిని.

జయపురము
౧-౪-౪౧.

ఇట్లు,
శ్రీ విక్రమదేవవర్మ.

విజ్ఞప్తి.

ఈ గ్రంథము మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవిచే శ్రీమద్రామాయణము ననుసరించి రచింపఁబడినది. దీని మాతృకను బ్రకటనార్థము మాకు దయతో నొసఁగిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ జయపురాధీశ్వరులగు శ్రీ విక్రమదేవవర్మగారికి మా కృతజ్ఞతాభివందనములు. శ్రీ వారు గ్రంథకర్తయందలి యభిమానముచే నీగ్రంథమున కొకచిన్నపీఠికయుఁ గఠినపదముల పట్టికనుగూడ వ్రాసి మాకొసఁగియున్నారు. వీరిదివఱలో నీకవిచే రచింపఁబడిన కృష్ణార్జునచరిత్ర మను ద్వ్యర్థికావ్యమునకుఁ డీకను వ్రాసి ప్రకటించియుండిరి.

కవి జీవితాది విషయములను గూర్చి విపులముగ వ్రాసి మాకొసఁగిన శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు కార్యస్థాన పండితులగు శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారికి మేమెంతయుఁ గృతజ్ఞులము.

ఈ గ్రంథ మతివిస్తృతమగుటచే సంపుటములుగఁ బ్రకటింప నెంచి యందలి బాలకాండమును బ్రథమసంపుటముగఁ బ్రకటించితిమి. దీనిని బాఠకులు సాదరముగఁ బఠించి యానందింతురుగాక.

ఇట్లు,

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్కార్యదర్శులు.

కవి జీవితము.

సీతారామచరిత్రమను నీమహాకావ్యమును రచియించిన మంత్రి ప్రెగడ సూర్యప్రకాశకవి కడచిన శతాబ్దమున వెలసిల్లిన కళింగాంధ్ర కవులలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధుఁడు. ఈతఁడార్వెలనియోగిశాఖకుఁ జెందిన బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. హారితసగోత్రుఁడు. శరభరాజునకు సీతమ్మకును బుత్త్రుఁడు. ఈసీతారామచరిత్రమునుండియు నీతని కృత్యంతరమగు కృష్ణార్జునచరిత్రమునుండియు నీతనివంశ మీట్లు తెలియుచున్నది.

హారితసగోత్రము.

శరభరాజు

వేంకయ (జోగమ్మ) — రామయ్య

వేంకయ (జోగమ్మ)

శరభరాజు (సీతమ్మ)

సూర్యప్రకాశకవి, (గ్రంథకర్త.)

సూర్యప్రకాశకవి మాతృవంశము వారు విస్సాప్రెగడవారు. ప్రకాశకవి మామయు మేనమామయునగు కామరాజకవి ప్రసిద్ధుఁడగు నాంధ్రకవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రిక (18 సం. 2. సంచిక) యందుఁ బ్రకటింపఁబడిన "జరీజుపద్యము" లీకామరాజకృతములె. మఱియు రామచ్ఛాయభాషకుఁ బద్యముల్వ్రాసి చిత్రకల్పనలఁ గావించిన దీ కామరాజకవియే. * ఈతనిఁగూర్చి ప్రత్యేకముగఁ దెలుపుదును.

* ఈపద్యమును గూర్చియు, చిత్రకల్పనను గూర్చియు, శ్రీ రాయుడ్యారి రామభద్రప్రసాదరావువారు ఆంధ్రపత్రిక నల సంవత్సరాదిసంచిక పుట 278 లో వ్రాసిన విషయము చూడుఁడు.

సూర్యప్రకాశకవి కామరాజకవి నిట్లు తనసీతారామచరిత్రమునఁ బ్రశంసించియున్నాఁడు.

సీ. ఏమహాత్మునితాత యీశ్వరారాధన
    ప్రముదితస్వాంతుండు బసవరాజు
ఏగుణాధికుతండ్రి హిమశైల
    కైలాససురుచిరసత్కీర్తి జోగిరాజు
ఏసుధీమణియన్న భాసురాత్మజ్ఞాన
    పటుమనీషాశాలి బసవరాజు
ఏధన్యునూనుం డనేకబాంధవజన
    స్తుత్యసద్గుణవార్ధి జోగిరాజు
అట్టి విస్సాప్రెగడ సత్కులాంబురాశి
సోము సుకవిత్వధారాభిరాము నాకు
మేనమామయు మామయై మెఱయువాని
నధికకృతసఖ్యుఁ గామరాజాఖ్యుఁదలఁతు. (1-21)

సూర్యప్రకాశకవి క్రీ.శ. 1808 వ సంవత్సరమున గోదావరీమండలమునఁ గాకినాడ పీఠికాపురములకు నడుమనున్న తిమ్మాపురమను గ్రామమున జన్మించెను. ఈతఁడు తనబాల్యమునఁ దోలుత కందర్ప సీతారామశాస్త్రి యొద్దను నావెనుక దేవులపల్లి తమ్మయసూరియొద్దను బాపై వాడపల్లి యనంతపద్మనాభాచార్యులయొద్దను విద్యాభ్యాసముఁ గావించెను. ప్రకాశకవి పితృమాతృవంశములవారు విద్వత్కవులగుటచే నీతనికి సహజముగఁ గవితాధార యలవడినది. కేవలాంధ్రకవిత్వమేకాక పై పండితత్రయమునకు శుశ్రూషఁగావించి ప్రకాశకవి సంస్కృతకవిత్వమును, నుభయభాషాపాండిత్యమును సంపాదించెను.

పై గురుత్రయమును ప్రకాశకవి సీతారామచరిత్రమునను నీతని కృత్యంతరమగు కృష్ణార్జునచరిత్రమునను నిట్లు ప్రశంసించియున్నాఁడు.

కందర్ప సీతారామశాస్త్రి.

శా. సారోదారగభీరవాగ్జితసురాచార్యున్ సుధాహారనీ
హారక్షీరశతారపారదమరాళాంచద్యశోరాజితు
న్గౌరీనాథపదాబ్జచింతను లసత్కందర్పవంశాంబుధీ
ట్తారాపాలుని మద్గురుం దలఁతు సీతారామవిద్వన్మణిన్.

(సీతారామచరిత్రము 1-11)

శా. సీతారామపదారవిందయుగళీసేవాపరుం డాత్మవి
ద్యాతత్త్వవశవర్తిమానసుఁడు కందర్పాన్వయాంభోజఖ
ద్యోతుం డాశ్రితశిష్యవత్సలుఁడు సత్యోక్తివాసుఁడౌ మద్గురున్
సీతారామసుధీమణిం దలఁతు సత్కీర్తిప్రభావాన్వితున్.

(కృష్ణార్జునచరిత్రము. 1-9)

దేవులపల్లి తమ్మయసూరి.

ఉ. పావనవంశజాతనరపాలసభాంతరపూజ్యపూర్ణ వి
ద్యావినయాంచిసద్గుణవితానవిరాజితభూరికీర్తిఁ బ
ద్మావరపాదభక్తిరతు మద్గురుశేఖరు నీశ్వరోపమున్
దేవులపల్లి తమ్మయసుధీమణిఁ గొల్తు నభీష్టసిద్ధికిన్.

(సీతారామచరిత్రము. 1-12)

చ. దివిజగురుప్రసిద్ధమతి దేవులపల్లికులాబ్ధిచంద్రు మా
నవపతివర్గపూజ్యు సుజనప్రియపూతచరిత్రు నిందిరా
ధవపదపద్మభక్తిరతు దానవవైరిపురీనివాసు స
త్కవిజనవంద్యు మద్గురుని దమ్మయసూరివరున్ భజించెదన్.

(కృష్ణార్జునచరిత్రము. 1-10)

వాడపల్లి అనంతపద్మనాభాచార్యుఁడు.

ఉ. మానుగ సన్నుతించు బుధమాన్యచరిత్రుని మద్గురూత్తమున్
మానితవేదశాస్త్రబహుమార్గవిదున్ సుగుణాభిరాము వై

ఘూపనవక్యు విష్ణుపదకంజరతాత్ము వికుంఠమందిరా
సీనుని వాడపల్లికులసింధుసుధాంశు ననంతదీక్షితున్.

(సీతారామచరిత్రము 1-13)

శా. ఆచారాన్విత వాడపల్లికులపారావారతారాధిపున్
మోచాంచత్ఫలమాధురీవిలసితామోఘార్థయుక్సాహితీ
వాచానిర్జితనిర్జరాధిపగురున్ వైఖానసున్ పద్మనా
భాచార్యున్ బ్రణుతింతు మాధవపదాయత్తాత్ము సన్మద్గురున్.

(కృష్ణార్జునచరిత్రము)

ఈ గురుత్రయమున దేవులపల్లి తమ్మయసూరి, శ్రీ పీఠికాపుర సంస్థానవిద్వత్కవులై జగత్ప్రసిద్ధిఁగాంచిన శ్రీ దేవులపల్లి వారివంశము లోనివారు. శతలేఖనీపద్యచాతురీధురీణులును, సరసకవితాధురంధరులును శ్రీ రావు గంగాధరరామరాయమహారాజేంద్రు నాస్థానవిద్వాంసులును, నగు దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రులవారు తమ మహేంద్రవిజయమున నీ తమ్మయసూరిగారి నిట్లు ప్రశంసించియున్నారు.

సీ. సంతతాంతేవాసి చింతితవిద్యాస
మృద్ధిక్రియాహయగ్రీవమూర్తి
దినదినశ్రీరామదేవసేవాభినం
దిత మనస్సరణాంజనేయమూర్తి
నిత్యసూనృతభాషణాత్యంతతాత్పర్య
సాంద్రవర్తనహరిశ్చంద్రమూర్తి
సతతదీనావనవ్రతమహాకారుణ్య
విభవసంపూర్ణతావిష్ణుమూర్తి
అలరె హారిదుతకరిదంతవలయకాంత
మహితకలధౌతకటరాయమానకీర్తి
నయగుణస్ఫూర్తి తమ్మననామధేయు
సకలఖండితమండలీచక్రవర్తి.

సూర్యప్రకాశకవి తనతండ్రిని నిట్లు ప్రస్తుతించియున్నాఁడు.

క. ప్రవిమలభక్తి నుతింతును
రవిసన్నిభ తేజు శరభరాజసమాఖ్యున్
కవితామహత్త్వజితభా
రవికవి మజ్జనకు శరభరాజసమాఖ్యున్

శరభరాజుగా రిట్లు తనకుమారునిచే 'కవితామహత్త్వజితభారవి' యని పొగడ్త నొందినను నాతనిగ్రంథము లేవియుఁ గానఁబడుటలేదు. సూర్యప్రకాశకవి కనిష్ఠకుమారుఁడు కామరాజు హరిశతకమును రచియించియున్నాఁడు. పైని వివరించిన యంశములనుబట్టిచూడ సూర్యప్రకాశకవి తలిదండ్రులవంశములు రెండును కవి పండితవంశములే యని తేలుచున్నది.

సూర్యప్రకాశకవి విశాఖపట్టణమండలాంతర్గతమగు మాడుగుల సంస్థానాధీశ్వరుఁడును, భాషాపోషకుండును, పండితప్రభువునగు శ్రీకృష్ణ భూపతిమహారాజు నాస్థానకవియై తనజీవితకాలమంతయు సౌఖ్యముగ మాడుగులయందే గడపి, తే 11-5-1873 దిని కీర్తిశేషుఁడయ్యెను. కవిగారి కాశ్రయదాతయగు*శ్రీకృష్ణభూపతిమహారాజు క్రిందటిశతాబ్దమున నాంధ్రదేశమున విలసిల్లిన కీర్తిమూర్తులలో నొకరు. వీరు క్రీ. శ. 1813 లో జన్మించి 1835లో రాజ్యమునకు వచ్చి నలువదిసంవత్సరము లవిచ్ఛిన్నముగఁ బరిపాలించి తే 25-12-1875 దిని కీర్తిశేషులైరి. వీరికాలమున మాడుగులు విద్వత్సంస్థానమని ప్రఖ్యాతిఁజెందెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి మొదలగు విద్వత్కవు లీమహారాజేంద్రునిచే సన్మానింపఁబడిరి. బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి, ఇంద్రకంటి గోపాలశాస్త్రి మొదలగు శాస్త్రవిద్వాంసు లెందరేని యీతనిచే సంభావితులైరి. అడిదము బాలభాస్కరకవి, (అడిదము సూరకవి ప్ర

---

* శ్రీ శ్రీ శ్రీ సాహిత్యసామ్రాట్టు శ్రీ జయపురాధీశ్వర శ్రీ విక్రమదేవవర్మమహారాజేంద్రు లాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ద్వితీయసంపుటమున నీమహారాజేంద్రుని జీవితచరిత్రమును లిఖించియున్నారు.

పౌత్త్రుఁడు) నిట్టల రాయలుకవి మొదలగు నాంధ్రకవు లీసంస్థానాంధ్ర కవులై ప్రకాశకవితోఁగూడఁ బ్రకాశించిరి. ఈవిద్వత్ప్రభువుపైఁ గవులు రచించినపద్యము లెన్నియేని కలవు. వానిలో నిట్టల రాయలుకవిగారి తారావళియు, అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారి కృష్ణభూపతిలలామ శతకమును మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. వీనిలో కృష్ణభూపతి తారావళిని శ్రీ జయపురాధీశ్వరులు శ్రీ విక్రమదేవవర్మమహారాజేంద్రులు కృష్ణ భూపతిమహారాజు జీవితమునందే ప్రకటించిరి. సుబ్రహ్మణ్యకవి కృతమగు శతకమును వారే నలువదేండ్లక్రిందట ముద్రించి ప్రకటించిరి. ఇందు నూఱు సీసపద్యములు గలవు. మత్స్యకులదీప దివ్యమన్మథ సరూప, పరమగుణధామ కృష్ణభూపతిలలామ యను మకుటము. పద్యములన్నియుఁ బ్రౌఢములై ప్రభువర్యుని భాషాపోషకత్వము పాండితీసంభావనము ప్రస్తుతౌదార్యాదిగుణగణమునుఁ గీర్తించుచుఁ బ్రశస్తములై వెలయుచున్నవి. ప్రకాశకవిగారు తమపూర్వజన్మపుణ్యవశంబున నీమహారాజేంద్రుని మన్ననకుఁ బాత్రులై యీక్రింది గ్రంథముల రచియించిరి.

1. సీతారామచరిత్రము—ఇందు శ్రీరామాయణకథ యాఱాశ్వాసముల యాంధ్రమహాకావ్యముగ వెలసినది. దీనినిఁ గవిగారు (క్రీ. శ. 1851-52 లో) విరోధికృద్వత్సరమున రచియించిరి. దీనినిఁ బ్రకటించుభాగ్య మాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి కబ్బుట ప్రశంసనీయము.

2. కృష్ణార్జునచరిత్రము—ద్వ్యర్థికావ్యము పారిజాతాపహరణము విజయవిలాసకథ లిందు మేళగింపఁబడినవి. ఇందు రెండాశ్వాసములు గలవు. కవిగారు దీనిని (క్రీ. శ. 1863 లో) దుందుభివత్సరమున రచించిరి. ఇప్పటికి ముప్పదేండ్లక్రిందట నీగ్రంథము టీకతోఁ గూడ ముద్రింపఁబడినది. శ్రీజయపురాధీశ్వరులు శ్రీవిక్రమదేవవర్మ మహారాజులే దీనికిఁ డీక వ్రాసి ముద్రణభాగ్యము గలిగించిరి. ఈటీకవలన శ్రీ శ్రీ మహారాజేంద్రుల యుభయభాషావైదుష్యము ప్రద్యోతమానమగుచున్నది.

3. భీమలింగశతకము—సూర్యప్రకాశకవిగారు తమ యభీష్టదైవ మగు భీమలింగస్వామిపేర నీశతకము శుక్లసంవత్సర (1869) చైత్రమాసమున రచియించిరి. ఇం దన్నియుఁ గందములు. "భీమలింగ కలుషవిభంగా" యనునది మకుటము. దీనిని శ్రీ జయపురాధీశ్వరులు శ్రీ విక్రమదేవవర్మమహారాజేంద్రులు క్రీ. శ. 1897 వ సంవత్సరమున ముద్రింపించి ప్రకటించిరి. ఇయ్యది భక్తిపరముగ నేగాక లోకనీతిబిలసితమై యొప్పుచున్నది.

మచ్చునకు ముచ్చటఁగూర్చు మూఁడు పద్యము లుదాహరించెదను.

క. చెలువమర రాజసభలను
బలుకని నరునోరు బుధులఁ బాసినయూరున్
కలిగియు లేనిదనంబును
కలకంధర భీమలింగ! కలుషవిభంగా!

క. కాయలు లేనిమహీజము
కోయిల లేనట్టి వనము గుడిలేని పురం
బాయతమోదముఁ జేయదు
కాయజహర! భీమలింగ! కలుషవిభంగా!

క. జీతంబు లేనికొలువును
దాతలు లేనట్టి పురము తమిలేని కవల్
ఖ్యాతినిఁ బొందకయుండును
కౌతుకయుత! భీమలింగ! కలుషవిభంగా!

'తత్పురుషబహువ్రీహుల సత్పురుషులు రామదాసశబ్దార్థమిలన్' ఇత్యాదిపద్యములఁ గవి తనసంస్కృతభాషాపాండిత్యము వెల్లడించినాఁడు.

సూర్యప్రకాశకవి శ్రీకృష్ణభూపతిమహారాజేంద్రునిపై నిఁ జెప్పిన శ్లోకద్వయమును, వేఱొకశ్లోకమును అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి తన

చాటుధారాచమత్కారసారమునఁ గూర్చి, వానిని వ్యాఖ్యానించి యున్నాఁడు. ఆశ్లోకముల మూఁటి నిం దుదాహరించుచున్నాఁడను.

శ్లో. చేతుళే గోతుళే బాలే కాకులే వానముక్కులే
రుచిం పశ్యామి సుశ్యామే కచానాం తవ మంజులామ్.

(ఇందులఁ బూర్వపాదము తెలుఁగని భ్రమింపఁజేయును)

శ్లో. కృష్ణభూపతిసంకాశం కృష్ణభూపతిసన్నిభం
కృష్ణభూపతిసీకాశం కృష్ణభూపతిసదృశః

శ్లో. విక్రమే ణార్జునముఖాః కృష్ణభూపాల తే హితాః
విక్రమేణార్జునముఖాః కృష్ణభూపాల తే హితాః

శ్రీ సాహిత్యసామ్రాట్టు శ్రీ శ్రీ శ్రీ జయపురాధీశ్వర, శ్రీ విక్రమదేవవర్మమహారాజేంద్రులు చిరకాలముక్రిందట ననఁగా క్రీ.శ. 1905 వ సంవత్సరమున టీకాసహితముగఁ బ్రకటించిన కృష్ణార్జునచరిత్ర పీఠిక నాకెంతయేని యుపయోగించినది. కావున నాకృతజ్ఞత నిందుమూలముగ శ్రీ ప్రభువువారికిఁ దెలుపుకొనుచున్నాఁడను. సూర్యప్రకాశకవి కృతములగు తక్కినరెండుగ్రంథము లిప్పుడు లభ్యములు కాకుంకుటచే వానినిఁ గూడ సీసీతారామచరిత్రములోఁ బునర్ముద్రణము గావించి, కవికీర్తినిఁ బ్రకాశింపఁజేయుదురుగావుతమని.

సప్రశ్రయముగ విన్నవించు,
విధేయుఁడు,

పీఠికాపురము, 24-4-1941.

నిడుదవోలు వేంకటరావు.
శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రభాషానిఘంటుకార్యస్థానపండితుఁడు.

సీతారామచరిత్రము.

కథానుక్రమణిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

